

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1995-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1995*

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi múzeuma
Budapest

Aquincumi füzetek
2. szám

ISSN 4 1219-9419

ISSN 4 1219-9427

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1995-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1995*

Budapest, 1996.

Szerkesztő:

Zsidi Paula

Fordítás:

Alice M. Choyke

Rajz:

Málik Éva, Hable Tibor

Fotó:

Komjáthy Péter, Bakos Margit

Technikai szerkesztő:

Gilicze Zsolt

Edited by:

Paula Zsidi

Translation by:

Alice M. Choyke

Drawings by:

Éva Málik and Tibor Hable

Photographs by:

Péter Komjáthy and Margit Bakos

Technical assistance by:

Zsolt Gilicze

Címlap:

*Amfora alakú edények és üvegedény
egy budaújlaki hamvasztásos sírból*

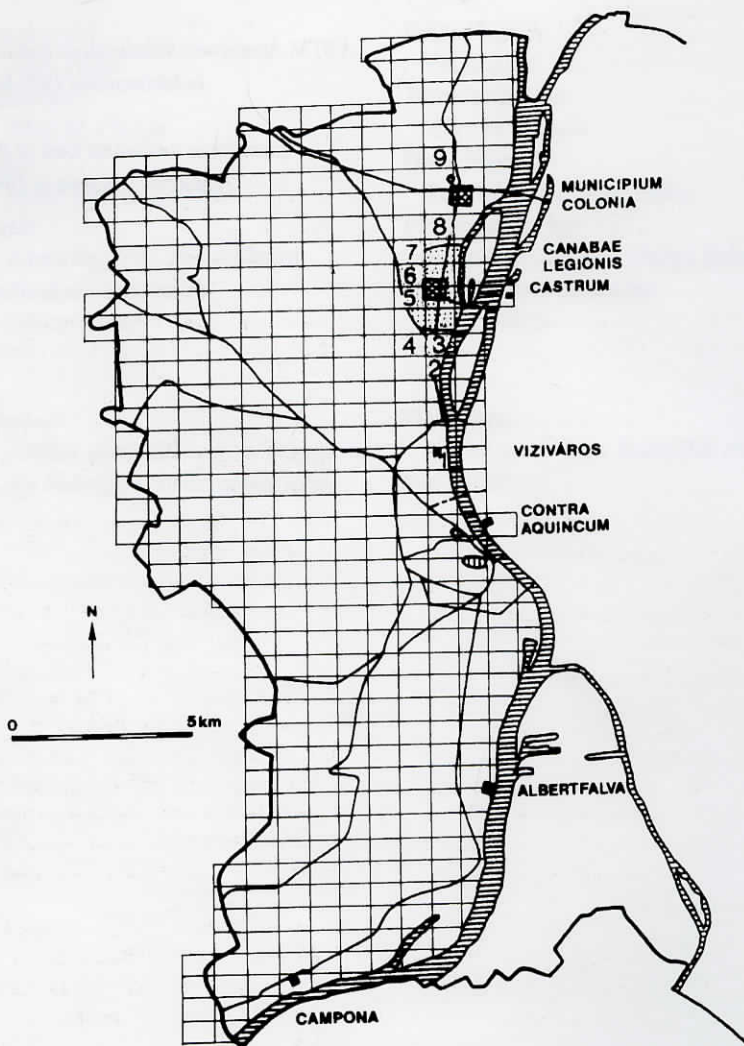
Title page:

*Grave goods from Budaújlak crema-
tion burial*

Budapesti Történeti Múzeum, 1996.
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásásai
és leletmentései 1995-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1995*

Az 1995. évi aquincumi feltárások helyszínei
 Locations of Aquincum excavations in 1995

TARTALOM

CONTENTS

Bevezető

1. Leletmentés a vizivárosi római kori tábortól nyugatra
(*H. Kérdő Katalin*) 12
2. Kutatások az aquincumi katonai terület déli részén: Budaújlak (Bp., II. ker.) a római korban
(*R. Facsády Annamária*) 14
A Lajos utcai feltárás eredményeinek „mentése”
(*Vladár Ágnes*) 22
3. Újabb ásások az aquincumi katonai amfiteátrum közelében
(*Hable Tibor*) 29
Előzetes jelentés a Bp. III. Bécsi út 60. sz. alatti leletmentésről
(*Patrice Bertin*) 40
4. Leletmentések az aquincumi katonaváros nyugati temetőjében
(*Topál Judit*) 44
5. Késő római sírok az aquincumi katonaváros nyugati peremén
(*Topál Judit*) 50
6. Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati peremén
(*Madarassy Orsolya*) 53
7. Kutatások az aquincumi katonavároستól északra
(*Madarassy Orsolya*) 61
8. Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárváros és a katonaváros közötti szakaszon
(*Zsidi Paula*) 63
9. Hamvasztásos sírok az aquincumi polgárvárosi amfiteátrumtól északra
(*Zsidi Paula*) 69

Az 1995. évi feltárások megbízói és támogatói

Introduction

1. Rescue excavations west of the Viziváros Roman Period fort
(*Katalin H. Kérdő*) 12
2. Research on the southern part of the Aquincum military territorium : Budaújlak in the Roman Period
(*Annamária R. Facsády*) 14
The “Rescue” of the results from the Lajos street excavation
(*Ágnes Vladár*) 22
3. Recent excavations in the proximity of the Aquincum Military amphitheater
(*Tibor Hable*) 29
Preliminary Report on Excavations at 60 Bécsi Street
(*Patrice Bertin*) 40
4. Rescue excavations in the western cemetery of the Aquincum Military town
(*Judit Topál*) 44
5. Late Roman graves on the western edge of the Aquincum Military town
(*Judit Topál*) 50
6. Archaeological research at the western edge of the Aquincum Military town
(*Orsolya Madarassy*) 53
7. Research north of the Aquincum Military town
(*Orsolya Madarassy*) 61
8. Studies of Roman Period settlement density between the Civil and Military Towns in Aquincum
(*Paula Zsidi*) 63
9. Cremation graves north of the Aquincum Civil town amphitheater
(*Paula Zsidi*) 69

Employers and patrons of the 1995 excavations

Bevezető

Az Aquincumi Múzeum 1995. évi ásatási idényét kizárólag az aktuális magánberuházásokhoz kapcsolódó leletmentő munka jellemezte. A beérkezett igények alapján a múzeum 6 régésze mintegy 16 – régészeti védettséggű – lelőhelyen végzett „régészeti beavatkozást”: megfigyelést, szondázó kutatást, illetve teljes feltárást.

A feltárások finanszírozása az évek során gyakorlattá vált struktúrában történt. A régészeti kutatás ásatási szakaszának, illetve az ásatáshoz szervesen kapcsolódó dokumentációs, illetve állagvédelmi (restaurálás) és muzeológiai feldolgozó (nyilvántartás) munka pénzügyi fedezetének egy jelentős részét, – amely a munka nagyságából és sürgősségből adódóan jelentősen felülmúlja a múzeum költségvetéséből fakadó lehetőségeit – a beruházó fizette. Ezért a múzeum a lehető legrövidebb időn belül elvégezte a szükséges munkát, s csak szélsőséges esetben került sor az építkezés leállítására, illetve akadályozására. Továbbra is a múzeum költségvetését terheli viszont a magánberuházásokhoz kapcsolódó régészeti kutatásnál igénybe vett szakmai apparátus fenntartása, az előkerült leletanyag (az 1995. évben mintegy 15000-

Introduction

The 1995 excavations of the Aquincum Museum this year were characterized exclusively by rescue work connected with ongoing private development. On the basis of the demands directed to the museum, six archaeologists were engaged in “archaeological intervention” on 16 protected sites in the form of observation, probe research, and complete excavation respectively.

The financing of these excavations was arranged in the structure that has become practice over several years. Developers covered most of the expenses of excavation as well as closely related documentation, conservation (restoration) and museological processing (inventorization). This was a particularly important contribution since both the volume and urgency of such work far exceed the capacities of the museum's budget. In turn, the museum carries out rescue work in the possibly shortest time, so that, construction works do not have to be abandoned or delayed. The museum's budget, on the other hand, is still burdened with the maintenance of the professional infrastructure required to back up archaeological research associated with private investment, the appropriate storage, continuous preservation, as well as the scientific and educational presentation

20000 db töredék) és 120 sír mintegy 300 egyedi tárgyai raktározása, ezen belül szakszerű tárolása, folyamatos állagmegóvása és tudományos, valamint népszerűsítő feldolgozása.

Az ez évi feltárásoknak – bár azok jellegükben nem tértek el a megelőző évek munkáitól – két fontos elemét érdemes kiemelni. Az egyik elem *tudományos szakmai* vonatkozású. A leletmentések során lassan kezdenek kibontakozni a római kori város egyes – korábban fehér foltként nyilvántartott – részeinek településszerkezeti változásai az 1. századtól egészen a 4/5. század fordulójáig terjedő időszakban. Így alakul folyamatosan a kép évről évre a katonaváros északnyugati régiójának (Bp. III., ker. Vályog utcai feltárások), illetve a katonavároستól délre lévő limesút menti beépítettségnek kutatása nyomán (Bp. II. ill. III. ker. budatújlaki feltárások). Aquincum különböző pontjain a gyarapodó topográfiai ismeretekkel párhuzamosan végzett perióduskutatások eredményeinek összevetése alkalmas lehet arra is, hogy a változások mögötti gazdasági-társadalmi mozgásokhoz, a politikai koncepcióhoz – egyszóval a történeti háttérhez közelebb jussunk. Éppen ezért fontos, hogy az Aquincumi Múzeum munkájában a *régészeti örökséget gondozó*, „forrásmentő” feladat és a tudomá-

of the find material thus brought to light. The dimensions of this latter work are clearly illustrated by what happened in 1995: some 15,000-20,000 pottery fragments and approximately 300 individual objects were recovered from 120 burials.

Although excavations this year were not fundamentally different from those of the previous two years, two characteristics of this work must be emphasized. One of these features is of *academic* significance. During the course of rescue excavations a pattern of changing settlement structure seems to emerge in the Roman Period town in the period between the first century AD and the turn of the 4th and 5th centuries. Only sporadic evidence of this pattern was known prior to recent research. This picture, however, is continuously enhanced year after year, especially in the northwestern area of the Military town (excavations at Vályog street in District III of Budapest), and along the limes road running south of the Military town (excavations at Budatújlak in Budapest Districts II and III). Comparing the results of period-specific research carried out parallel to the increasing body of survey data from various points in Aquincum provides an opportunity to better understand economic/social movements and political concepts (that is the historical background)

nyos-kutatási programok illeszked-
nek, összekapcsolódnak. Ez a mód-
szer kiszűri a városi régészetben az
„állandósult kampány” körülmé-
nyei között gyakori esetlegességét, s
kiküszöböl sok, később „szórvány-
nak” minősülő adatot. 1995-ben az
alábbi kutatási programokhoz kap-
csolódtak leletmentő feltárások.

- **Az albertfalvi tábor és vicus**
(*Szirmai Krisztina*)
XI. ker., Mezőkövesdi út-
Hunyadi J. út
- **A vizivárosi katonai tábor és
körzete** (*Kérdő Katalin*)
II. ker. Fazekas u. 22.
- **Az aquincumi katonai territórium
déli része (II. ker. Budaújlak)**
(*Facsády Annamária*)
II. ker. Lajos u. – Cserfa u. – Bécsi u.
- **Az aquincumi katonai territórium
beépítettsége a katonai amfiteá-
trumtól délre (III. ker. Budaújlak)**
(*Hable Tibor*)
III. ker., Lajos u. – Nagyszombat u.
III. ker., Bokor u. 23-25.
III. ker., Bécsi u. 60. (*Hable Tibor és
Patrice Bertin*)
- **A katonaváros északnyugati ré-
szének beépítettsége és 2-4. szá-
zadi insularendszerének kutatása**
(*Madarassy Orsolya, Topál Judit*)
III. ker., Vályog u. 8.
III. ker., Vályog u. 1.
III. ker., Vályog u. 13. I. ütem

behind these changes. It is therefore
very important that in the activities of
the Aquincum Museum rescue opera-
tions related to the maintenance of
archaeological heritage are closely
related to scientific research programs.
This methodological integrity helps
prevent work from taking on an acci-
dental quality, a major threat under the
circumstances of a “permanent cam-
paign”, and saves the work of collect-
ing many data which, subsequently
may prove “dry” if not useless. In 1995,
rescue excavations were connected
with the following research programs:

- **Albertfalva fort and vicus**
(*K. Szirmai*)
District XI, Mezőkövesdi -
Hunyady János streets
- **The Viziváros military fort and
environs**
(*K. Kérdő*)
District II, 22 Fazekas street
- **The southern part of the
Aquincum Military town territori-
um (District II Budaújlak)**
(*A. Facsády*)
District II, Lajos - Cserfa streets
- **The building up of the territory
north of the Military amphitheater
in the territorium of the Aquincum
Military town**
(*T. Hable*)
District III, Lajos - Nagyszombat
streets

- III. ker., Zápor u. 28.
- III. ker., Hunor u. 39.
- **A katonaváros nyugati temetője** (*Topál Judit*)
- III. ker. Bécsi út 100.
- III. ker. Kecske u. 25.
- **A katonaváros és a polgárváros közötti terület római kori településrendszerének kutatása** (*Zsidi Paula*)
- III. ker., Leányfalu u. 10.
- III. ker., Szőlőkert u. 1.
- **A polgárvárostól északnyugatra lévő terület római kori beépítettége (villagazdaságok övezete)** (*Zsidi Paula*)
- III. ker., Zsófia u. 1-3.

A másik kiemelésre méltó elem 1995. évi munkák során a *műemléki helyreállítás* újbóli megjelenése volt. Az 1973-85 közötti ásatási időszak számos nagy jelentőségű műemlékkel gazdagította a fővárost. Az azóta eltelt 10 év során azonban egyetlen új műemléki helyreállításra nem került sor. Ennek egyik oka az, hogy a jelenlegi kutatási terület részben a római város központi részein (legiótábor, polgárváros, katonaváros reprezentatív része) kívül esik, így kevesebb itt a látványt ígérő és nyújtó építészeti emlékek száma. Ezenkívül további nehézséget jelentett a helyreállítás finanszírozása, az előkerült műemlékek tulajdonjogi, ill. haszno-

- District III, 23-25 Bokor street
- District III, 60 Bécsi street
- **The building up of the northwestern section of the Aquincum Military town and studies of the 2nd - 4th centuries insula organization** (*O. Madarassy*)
- District III, 8 Vályog street
- District III, 1 Vályog street
- District III, 13 Vályog street
- District III, 28 Zápor street
- District III, 39 Hunor street
- **Western cemetery of the Military town** (*J. Topál*)
- District III, 100 Bécsi street
- District III, 25 Kecske street 25
- **Research into the Roman Period territory between the Military and Civil towns** (*P. Zsidi*)
- District III, 10 Leányfalu street
- District III, 1 Szőlőkert street
- (*P. Zsidi*)
- **The Roman Period build up, in the territory northwest from the Civil town (the belt of villa farms)**
- District III, 1-3 Zsófia street
- (*P. Zsidi*)

Another noteworthy aspect of work in 1995 is the reappearance of ancient heritage reconstruction work. Many significant historical monuments in the capital were recovered in the excavation period between 1973 and 1985.

sítási, funkcionális kérdéseinek tisztázatlansága. Éppen ezért példaértékűnek kell tekintenünk a DOM Rt. Lajos utcai telkén – a római kori katonai territórium déli részén megmaradt építészeti emlékek (sírkeretek, késő római kori épületmaradványok) helyreállítását. A beruházó a helyreállítás költségeit is vállalta, felismerve a bennük rejlő, közönséget vonzó lehetőséget.

Az Aquincumi Múzeum régészeti örökségvédő munkáját *nemzetközi kapcsolatai* is segítik. Kiemelendő ezek közül a Museum of London Archaeology Service-zel való kapcsolat. A modern városi régészeti gyakorlatában vezető helyet elfoglaló londoni intézmény vezetője, Peter Chowne ez évi látogatása során tanulmányozta a budapesti leletmentések finanszírozási rendszerét, szervezeti és intézményi hátterét, valamint a munka szervezési, technikai és módszertani bonyolítását. A két intézmény közötti folyamatos kapcsolattartáson alapuló 3 éves program került kidolgozásra, melynek során lehetőségünk lesz a londoni gyakorlat lehetőség szerinti átvételére. Ezáltal közelebb kerülünk az európai normáknak jobban megfelelő s a beruházók érdekeit és a régészeti örökség védelmét egyaránt szolgáló munkamódszer kialakításához.

Over the last ten years, however, not a single new restoration project was initiated. One of the reasons behind this phenomenon is that the current research area is at least partly located outside the Roman town's central area (legionary fortress, Civil town, Military town, the representative section of the Military town), where only relatively few spectacular architectural monuments occur. Additional difficulties are posed by the financing problems of restoration work, as well as the unresolved status of ownership, utilization and function of the newly recovered monuments. It is for this reason that the exemplary restoration of architectural monuments (burial grounds, remains of Late Roman buildings) recovered in the southern section of the former Roman military territory is of particular importance. These finds were recovered in the Lajos street lot of the DOM Joint-stock Company. Having recognized their value and potential to attract the broader public, the investor covered all the expenses of restoration of this monument.

Ancient heritage curation work carried out in the Aquincum Museum is also supported by a network of international connections. A working contact established with the Museum of London Archaeological Service is of outstanding importance. Dr. Peter

Ugyanakkor fontos esemény volt a nemzetközi tapasztalatok megismerése szempontjából, hogy az *European Association of Archaeologists* 1. éves jubileuma alkalmából Santiago de Compostella-ban megrendezett konferencián lehetőségünk nyílt a Budapest római kori örökségének védelmében és annak megőrzésére kifejtett munkánkról beszámolni, eredményeinket a nemzetközi szakmai közönség elé tárni.

Zsidi Paula
igazgató

BTM Aquincumi Múzeum

Chowne, the head of that museum's excavation service (a highly respected institution in urban archaeology), paid a week-long visit to Budapest to study the financing, organizational and institutional backgrounds as well as the operational, technical and methodological execution of rescue work here. A three year long program was developed that is based on the cooperation between the two institutions. During this period of time it should be possible to adopt the practices followed in London. This will offer an opportunity to develop a working methodology that will not only correspond to the European norm, but will also serve the interests of both developers and protection of the archaeological heritage.

Another important exposure to international experience took place during the 1st Conference of the European Association of Archaeologists organized in Santiago de Compostela in Spain. At this meeting, Roman heritage conservation work in Budapest was presented.

Paula Zsidi, Director
Aquincum Museum of the
Budapest History Museum

Leletmentés a vízivárosi római kori tábortól nyugatra

(*Budapest II., Fazekas u. 22.*)

A telken (1. kép) csupán egy 18x3 méteres kelet-nyugati irányú kutatóárok meghúzására volt lehetőségünk a szomszédos házak tűzfalainak közelsége miatt. A római kori kutatások szempontjából rendkívül fontos volt tisztázni, milyen római kori beépítettséggel számolhatunk a Fazekas utca vonalától nyugatra. Erre a modern beépítettség miatt már csak ezen az egy telken volt lehetőség. A kutatás eredményei röviden a következőkben foglalhatók össze. Az eredeti talajfelszín nagymértékben lepusztult, római kori településnyomokat a későbbi bolygatások miatt nem találtunk. A lehetőségek által meghatározott helyű és méretű, mindössze 2 méteres kis északi irányú rábontás sem hozott más eredményt. Római leletanyag csak szórványként, igen kis számban került elő, így biztosra vehető, hogy a római tábor területén már kívül vagyunk. Ez a római kori topográfia szempontjából igen fontos adat.

A mintegy három hétig tartó kutatás során megtaláltuk a Matthey 18. századi térképén (H. GYÜRKY, Adatok a budai Szent Péter külváros

Rescue excavations west of the Viziváros Roman Period fort.

(*Budapest District II, 22 Fazekas street*)

Because of the proximity of the neighboring house's firewall it was only possible to lay out a 18 x 3 meter research trench, oriented in a east - west direction on this plot of land (Figure 1). From the point of view of Roman Period studies, it was very important to determine what kind of Roman construction we needed to anticipate west of Fazekas street. In this manner it was only possible to examine this one plot because of modern buildings. The results of the research will be summarized in the following. Traces of the largely destroyed early Roman settlement on the original soil surface were not found due to later disturbances. Given the limited possibilities of place and size, the small, altogether 2 meters northern extension, also brought no results. The scattered presence of Roman finds in very small quantities makes it certain that this area lies outside the Roman fort. From the point of view of Roman Period topography this is quite an important datum.

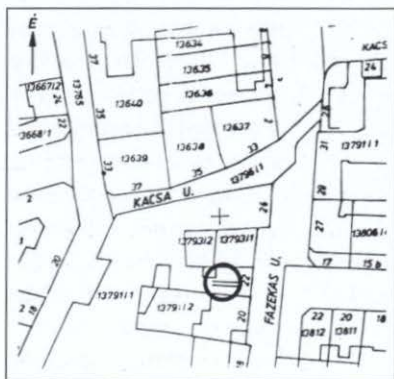
During the almost three weeks of research the stream bed depicted on

topográfiajához. In: Budapest Régiségei 22 (1971) 236.) ábrázolt patak medrét, melyet úgy tűnt mesterségesen töltöttek be. (2. kép) A kutatás eredményeként újabb adattal tudjuk igazolni a fenti térkép hitelességét. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Bp. II., Medve u. 9–13. sz. alatti telek északi részének feltárásakor különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a fenti patak átszeli-e a telket, s mi volt a szerepe a római korban.

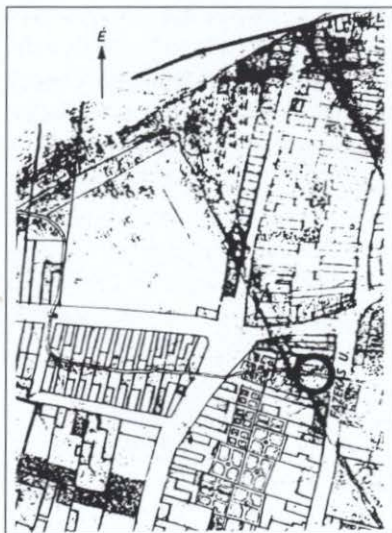
H. Kérdő Katalin

Matthey's 18th century map (KATALIN H. GYÜRKY: Adatok a budai Szent Péter külváros topográfiahoz (Data on the topography of Buda's St. Peter suburb. In: Budapest Régiségei 22 /1971/ p. 236.) was found, apparently artificially filled in (Figure 2). As a result of the research we were able to confirm the reliability of this map. It became clear that during excavation of the northern part of the land plot at District II, Budapest 9-13 Medve street special attention must be paid as to whether the stream crossed this area and what its role was in the Roman Period.

Katalin H. Kérdő

1. kép

2. kép

Kutatások a katonai területium déli részén: Budaújlak (Bp., II. ker.) a római korban

(Bp. II. ker., Lajos u. 4-6. –
Cserfa u. – Bécsi u. 3.)

Budaújlak II. kerületi részének régészeti kutatása a terület revitalizációjának megindulásával kapott új lendületet. A korábbi évek földmunkái nyomán előkerült elszórt leletek, valamint az esetenkénti leletmentések, kisebb ásások eredményeinek számbavétele során fokozatosan bontakozik ki a térség történeti – topográfiai helyzete, jelentősége. (3. kép)

A több mint száz éve folyó aquincumi feltárások kezdetben a polgár városra korlátozódtak, majd a figyelem az Óbuda területén létesült katonai tábor és katonai település kutatására irányult. Utóbbit előse-

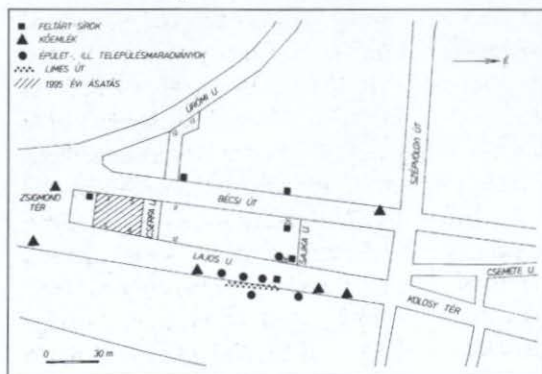
Research on the southern part of the Aquincum military territorium: Budaújlak in the Roman Period

(Bp. District II, 4-6 Lajos street -
Cserfa street - 3 Bécsi street)

With the start of revitalization in the area, archaeological research in the part of District II called Budaújlak has gained new momentum. The historical, topographic layout and resulting archaeological significance of the area was gradually revealed through consideration of the scattered remains that came to light as the result of earth moving work in earlier years and the results from occasional rescue work as well as smaller excavations (Figure 3).

At the beginning of the more than 100 years of excavation work in Aquincum, research was restricted to the Civil town. Subsequently, attention

was directed to the military fortress and military settlement in Óbuda. The latter was helped by large scale excavations that paralleled the great state developments between 1973-1985 which were both numerous and rich in finds and whose academic results shed light on details of Roman Period

3. kép

gítették az 1973–1985. közötti nagy állami beruházásokkal párhuzamosan folyó, számában és leletgazdagságában is nagyméretű ásatások, melyek tudományos eredményeként a római kori topográfia részleteire is fény derült. A mai Flórián-tér környékén épített legiótábor s az azt övező ún. katonaváros (*canabae*) – melynek déli határaként kb. a Nagyszombat utcai amfiteátrum jelölhető meg – azonban csak településszerkezeti súlypontot jelent a római kori Budán. Az ezen kívül eső terület, mely szintén a legió „illetékességi területe” (*territoriuma*) volt, elszórta a beépítésű, mezőgazdasági művelés alá vont földekkel tarkított, korszakonként változó jelentőségű.

Budaújlak római kori helyzetének két, a régészeti leletek prognosztizálása szempontjából fontos tényezőjét korábbi ismereteink alapján is bizonyosan tudtuk. Az egyik a különböző katonai táborokat összekötő ún. limesút, mely ezen a részen nagyjából a mai Lajos utca vonalában haladt (Szirmai Krisztina ásatása 1989, II., Lajos utca 23–31. Régészeti Füzetek 43 (1991) 23.). A limesút mentén időről időre megújított, néhány méterrel odébb újraépített őrtornyok álltak, melyek környezetében sűrűbb beépítettséget találunk. (Wellner István leletmentése,

archaeological topography. The legionary fortress found in the area of present day Flórián square and the surrounding so-called Military town (*canabae*) are bordered by the Nagyszombat street amphitheatre in the south. This area, however, is only the pivotal point of settlement structure in Roman Period Buda. Areas expanding beyond this center also belonged to the legion's "sphere of interest", that is, formed its territory. This territory was more sporadically built up and also included fields. Its significance changes through various periods.

Two previously known features of the Roman Period location of Budaújlak are certainly of great importance from the viewpoint of prospecting archaeological finds. One of these is the limes road that connected military forts which ran, more-or-less, in the line of Lajos street in the studied area (excavations by Krisztina Szirmai, District II. Lajos street 23-31, Régészeti Füzetek 43 /1991/ 3. 1989). Watchtowers built along the limes road were periodically reconstructed within a few meters distance of their original locations, while their environs were occupied by densely built houses (rescue excavations by István Wellner, drainage works in the Zsigmond square to Szépvölgyi street section of Lajos

203
csatornafektetés a Zsigmond tér-Szépülvölgyi út közötti szakaszon a Lajos utcában, 1958. – WELLNER, Archeológiai Értesítő 1959., 210. illetve Facsády Annamária ásatása, II., Lajos utca 26.–Sajka utca 4.–Bécsi út 25, 1993.) A másik tényező a néhány részletében feltárt vegyes rítusú, hamvasztásos és csontvázas temetkezéseket egyaránt magába foglaló temető, melyet a kora római kortól kezdve a Kr. u. 4. századig használtak. (Kaba Melinda leletmentése, 1958, Facsády Annamária, 1993.)

A röviden felvázolt történelmi – topográfiai képet igazolja és gazdagítja is egyben a II. – Lajos u. 4–6.–Bécsi út 3.–Cserfa utcai telek 1995. július 26.–december 15. között tartó régészeti feltárása, melynek során a régészeti munka két nagyobb kutatási egységre összpontosult: részben a limes út menti beépítettség mértékének tisztázására, részben a Bécsi út mentén jelenlegi adataink szerint kb. a mai Zsigmond térig húzódó, több periódusú és rítusú római kori temető feltárására.

A temetkezés megkezdése előtti, azaz a Kr. u. 2. század első harmada előtti időszakból nagyméretű, cölöpszerkezetes épület nyomai maradtak ránk. A löszös altalajjal bedöngölt cölöpnymok sorát kelet-nyugati irányban követhettük, s kibontottuk a valószínűleg a cölöpsorhoz

Street in 1958. WELLNER, Archeológiai Értesítő 1959., p. 210 and excavations by Annamária Facsády, Lajos street 26 - Sajka street 4 - Bécsi street 25, 1993). The other important feature is a partially excavated cemetery with mixed rites including both cremation and inhumation graves. It was used from early Roman times until the 4th century AD (rescue excavations by Melinda Kaba in 1958, Annamária Facsády in 1993).

Additional excavations were carried out in District II. at the Lajos street 4 to 6 - Bécsi street 3 - Cserfa street lot between July 26 and December 15 in 1995. During the course of this operation attention was focused on two major lines of research. One of these was the assessment of settlement density along the limes road. The other was the excavation of the Roman cemetery stretching (to our present knowledge) along Bécsi street approximately to Zsigmond square. This cemetery spans several periods and is multi-ritual as well. Remains of a large timber building also survived from the times preceding the first burials, that is, the first third of the 2nd century AD. The row of posts ran in an east-west direction as is shown by the post holes filled with the yellowish, loessy sub-soil. The foundations of the northern wall that probably belonged to the row of posts, was also

tartozó északi fal alapozását, valamint a falhoz csatlakozó kelet-nyugati irányú utat. A római kori temetőrész parcellája a leendő építési terület déli részén összpontosult. A feltárt 21 sír többsége szórt hamvas temetkezés, azaz az elhunytat egy központi égetőhelyen elhamvasztották, s csak hamvait földelték el a máglya maradványaival együtt az előre elkészített és gyakran finom agyagréteggel is kitapasztott sírgödörben. Néhány esetben a visszahantolt sírra lapos köveket fektettek. Csupán négy ún. csontvázas – azaz égetés nélküli – sírt találtunk a területen, ezek közül kettő koporsóban eltemetett gyermek teteme volt.

A rómaiak hiedelme és szokása szerint a túlvilági útra ételt-italt tartalmazó kerámiaedényeket helyeztek a hamvak mellé. A tehetősebbek drágább, más provinciákból importált terra sigillata vagy bronzedényeket, üvegpalackot és üvegpoharakat adtak az elhunytal. Csaknem mindegyik sírban érmet is találtunk, s a feltárt temetőrészben viszonylag gyakori kísérő tárgy volt az agyagmécses is. A néhány gazdagabb melléklettel ellátott temetkezés közül is kiemelkedik a 11. sorszámu, minden bizonnyal női sír, melybe a hamvak mellé a lefedett tálba helyezett sertésborda mellett az elhunyt több kedvenc használati és viseleti tárgyát is

excavated together with a section of the east-west road that joined the wall's line. The lot of the Roman Period cemetery was concentrated in the southern section of the modern development area. Most of the 21 graves recovered there were scattered cremation burials, so that the deceased was cremated at a central place and only the ashes were entered with the remains of the pyre in a carefully prepared pit which was often plastered with a thin layer of clay. In some cases, the already filled pits were covered with flat stones. Only four inhumations, that is non-cremated graves, were found in this area. Two of these were the remains of children buried in coffins.

According to the beliefs and customs of Romans, ceramic pots containing food and drinks were placed by the ashes which served as grave goods for the other world. Wealthier people buried terra sigillata or bronze vessels, glass bottles and cups together with the deceased. Almost all graves contained coins as well while clay lamps were also relatively frequently included among the grave goods recovered from the cemetery's excavated section. Grave 11, probably that of a woman, stands out even among the wealthier burials. In addition to the human ashes, it contained pig ribs deposited in a neatly covered bowl and several utilitarian objects as well as items from

elföldelték. Sírjából aranyberakásos ezüstfibula, aranylunula, különböző féldrágakő és borostyángyöngyökből és csüngőkkel álló nyaklánc, gemmával díszített gyűrű, bronzorsó, valamint egy ép, madáralakos csavart üvegpálca került elő (4., 5. kép).

Megkülönböztetett figyelmet érde-

her costume. These included a silver fibula with gold inlay, a golden lunula, a necklace composed of beads made from semi-precious stones and amber as well as pendants, a gemma decorated ring, a bronze spindle and a delicate glass stick decorated with a bird figurine (Figures 4 and 5).

4. kép

5. kép

melnek a sírkertek. Az 1. számú sírkert keleti oldalába illesztették az elhunyt emlékére állított sírkövet, melynek feliratos része ugyan nem maradt ránk, a valamikori legalsó mező domborműve azonban mind témáját, mind kompozícióját tekintve jelentős helyet foglal el az aquincumi, sőt pannóniai reliefek között (6. kép). A lupa capitolina ábrázolást – az ikreket szoptató anyafarkast – keretbe foglaló két pásztor alakjának Attis-

Burial grounds deserve special attention. The tombstone erected in memory of the deceased was placed on the eastern side of Burial Ground 1. although no inscription survived on this stone, the relief on what was the tombstone's lower portion has a distinguished place among the reliefs from Aquincum or even all of Pannonia both in terms of its theme and composition (Figure 6). The Attis posture of the two shepherds who frame the lupa capitolina, that is the she-

6. kép

tartása, valamint egyikük kezében az iratkeres új motívum az eddig ismert, csekély számú, Róma eredetmondájára utaló domborművek között. A 2. számú sírkert kerek alaprajza és belső díszítést tartó alapozása, valamint külső, többretegű, téglaporos vakolata említésre méltó. Valószínűleg a harmadik, négyzetes alaprajzú sírkerthez tartozhatott az utóbbi-tól nem messze előkerült, féloszlop alakú, a sírkert falazatát lezáró és díszítő kő. A három sírkertbe ugyancsak elhamvasztva temették az elhunytakat (7. kép). A temetőparcellában egyedülállóan csak a kerek, columbáriumként értelmezhető sírkertben (8. kép) figyelhetünk meg egy-

7. kép

wolf nursing the Twins, as well as the scroll in the hand of one of the shepherds, represent a new motif among the few reliefs referring to the myth of Rome's origin. In the case of Burial Ground 2, the round ground plan, the foundations supporting the inner decoration and the multi-layered brick-powder plastering

on the outside are of particular interest. The semi-colon-shaped stone that closed and decorated the wall of a burial ground must have belonged to Burial Ground 3 with its square ground plan. People were entered in a cremated state in these burial grounds (Figure 7). Superposed burials were observed only in the cemetery lot where round, columbarium-like burial grounds occurred

8. kép

másra temetkezést. A 3. számú sírkert érdekessége, hogy a gazdag mellékletet külön, egy kisebb gödörben hantolták el (9. kép). A sírkertek közötti egyetlen, díszítetlen, kirabolt szarkofágban megtaláltuk a belehelyezett két eltemetett csontvázának maradványait. A temetkezések zöme a Kr. u. 2. század folyamán történt, csak néhány sír esetében gondolhatunk ennél későbbi használatra. A temetőrészlet észak felől szegélyező falat (10. kép) a Kr. u. 3. század második felében ún. *halszálka* mintával (*opus spicatum*) a korábbi keletnyugati útra építették, s az út szintjét megújították. Az úttól északra temetkezési nyomokat nem találtunk, a terület

9. kép

(Figure 8). A special feature of Burial Ground 3 is that the rich grave goods were entered in a small, separate pit (Figure 9). Remains of two skeletons were identified in the only, undecorated and robbed sarcophagus found in the cemetery. The majority of burials took place during the 2nd century AD, only a few

graves may have been dug somewhat later. The northern wall of this section of the cemetery, with its herring bone (*opus spicatum*) technique (Figure 10) was built on the road running east to west during the second half of the third century AD. The road's surface was then renewed. No trace of burials were found north of the road. The section of a building with no identifiable function was

északkeleti részén egy eddig nem tisztázott funkciójú, a középkor folyamán is használatba vett, a későrómai korban épült épület egy részét tártuk fel, melynek kőkeretes bejárata és küszöbkövei épen maradtak ránk (11. kép).

10. kép

A feltárt területen a DOM Rt. és a BUVÁTI Rt. beruházásában épülő iroda- és lakóépület alatt többszintes mélygarázs létesül, ami miatt a napjainkig megmaradt kultúrrétegek teljesen megsemmisülnek. A beruházó pozitív hozzáállásának köszönhetően azonban – az OMVH elvi segítségével – mód nyílt a kiemelkedő jelentőségű emlékek (sírkertek, opus spicatumos fal, későrómai épület) megmentésére és a környék történelmi hangulatát is biztosító bemutatására.

R. Facsády Annamária

partially excavated in the northeastern section of the studied area. It was built in Late Roman times but remained in use during the Middle Ages as well. The stone-framed entrance and stone doorsteps of this building were well preserved (Figure 11).

11. kép

In the former excavation area, a multi-storey underground parking facility is being built under the office- and apartment block erected by the DOM Joint-stock Company and the BUVÁTI Joint-stock Company. Consequently, the culture bearing layers that had been preserved until modern times were irreversibly destroyed. However, thanks to the investors' positive attitude and with the theoretical support of the National Office of the Protection of Monuments it became possible to save the most outstanding Roman Period features (burial grounds, wall with opus spicatum design, Late Roman building) in a way that also guarantees the historical atmosphere of the environment.

Annamária Facsády

A Lajos utcai feltárás eredményeinek „mentése”

*(A műemlékvédelem erőfeszítése
Budaiújlak római korának
bemutatójára)*

Budapest római örökségének kutatása a múlt századi kezdetek óta folyamatosan az Aquincumi Múzeum feladata. Az intézmény és munkatársai ezt a tevékenységet küldetésstudattal végzik, sokszor igen nehéz körülmények között, a rendelkezésre álló idő és az évszak szorításában. A Lajos u. 4–6.–Bécsi út 3.–és a Cserfa utca által határolt telken végzett régészeti munka során mindezekkel a problémákkal meg kellett küzdeni. Kárpótlásként a vizsontagságokért nemcsak az egykori katonaváros territoriumáról való történelmi-topográfiai ismeretek gazdagodtak, hanem – hosszabb idő után először – lehetővé válik, hogy a napvilágra került „régészeti műemlék” – a három sírkert, a temetőrészt szegélyező „opus spicatum” fal, és a kőkeretes bejáratral, kűszöbkövel rendelkező lakóház rendkívüli együttese – ne tűnjék el végleg a fölé kerülő (épülő) épületkomplexum többszintes mélygarázs-kialakításának áldozataként.

A régész, R. Facsády Annamária

The “Rescue” of the results from the Lajos street excavation

*(Monument Protection Activity for
presentation of the Roman Period in
Budaiújlak)*

Since the last century, research into Roman Period heritage has been the task of the Aquincum Museum. The institution and its staff carry this task out with a sense of mission, sometimes under very difficult circumstances related to time and seasonal limitations.

During the course of archaeological work in the plot of land at 4-6 Lajos street, 3 Bécsi street and Cserfa street we were confronted with all these difficulties. As a compensation for these troubles they not only increased our knowledge of the history and topography of the former Military town but also, for the first time in a long time these “archaeological monuments” - three burial grounds, the opus spicatum wall surrounding the cemetery and the dwelling house with a stone framed entrance and stone threshold - will not disappear forever, sacrificed to the construction of the multi-floor deep garage of the modern building complex above it.

Here I quote from the last paragraph of the excavating archaeologist,

beszámolójának utolsó bekezdését idézem: „A feltárt területen a DOM Rt. és a BUVÁTI Rt. beruházásában épülő iroda- és lakóépület alatt többszintes mélygarázs létesül, ami miatt a napjainkig megmaradt kultúrétegek teljesen megsemmisülnek. A beruházó pozitív hozzáállásának köszönhetően azonban – az OMVH elvi segítségével – mód nyílt a kiemelkedő jelentőségű emlékek (sírkertek, opus spicatumos fal, késő római épület) megmentésére és a környék történelmi hangulatát is biztosító bemutatására.”

Ez a közlés lényegében minden fontos információt tartalmaz. Kellően és méltányosan hangsúlyozza a beruházó szerepét, ugyanakkor arról is tájékoztat, hogy a mélygarázs elkészül, ami nagymértékű földkiemeléssel, a régészeti feltárás révén kialakult szituáció megszüntetésével jár. Meg kell állapítanunk, hogy az óbudai rekonstrukció realitásait és a leletmentő ásatások során eddig feltárt objektumok helyszíni sorsát figyelembe véve csak örülni lehet annak, hogy Budaújlak római építészeti öröksége – a Lajos u. 4-6.–Bécsi út 3. és a Cserfa utca által határolt területen – valamiképpen meg fog jelenni a mai városszerkezetben. A megvalósítás módja és várható végeredménye előzmények nélküli, – egyelőre, – és az említett tapasztala-

Annamária R. Facsády: “In the former excavation area, a multi-storey underground parking facility is being built under the office- and apartment block erected by the DOM Joint-stock company and the BUVÁTI Joint-stock Company. Consequently, the culture bearing layers that had been preserved until modern times were irreversibly destroyed. However, thanks to the investors’ positive attitude and with the theoretical support of the National Office of the Protection of Monuments it became possible to save the most outstanding Roman Period features (burial grounds, wall with opus spicatum design, late Roman building) in a way that also guarantees the historical atmosphere of the environment.”

This remark essentially contains all the basic information. The role of the developer is emphasized in an appropriate and dignified context. At the same time, it also tells us that as the underground parking facility is being built the massive earthmoving work comes together with the destruction (change or modification?) of the results of the excavation. It must be said, that considering the reality of what has taken place during the modern reconstruction of Óbuda and the fate of features excavated to date locally, it is a cause for some rejoicing that the Budaújlak Roman Period architectural heritage - the land plot men-

tokat figyelembe véve világossá vált, hogy nincs alternatívája, ha a kultúrrétegek megsemmisülését nem tekintjük annak!

A helyzet és a feladat – a kivitelezés tervezett üteme és az időjárás miatt – sürgető gyorsasággal történő felmérése–mérlegelése eredményeként lehetett meghatározni a munkák sorrendjét, és azt a módszert, amely a feltárt objektumok megmentését lehetővé teszi a későbbi bemutatás számára, figyelembe véve az anyagukból, szerkezetükből adódó lehetőségeket és korlátokat. Éppen ezért a mai terepszintnél több mint 2,50 méterrel lejjebb lévő római nívóról a három sírkert, a két szakaszból álló halszálkás falazat, egy teljesen ép kő-szarkofág, valamint a munkagödör északkeleti sarkán feltárt épület maradványainak „kimentése” két ütemben történik, amelyekre külön-külön dokumentáció készült. A művelet lényege: előzetes felmérés, a helynek és a helyzetnek a későbbi rekonstrukciót lehetővé tevő rögzítése után a kiemelés, biztonságos és alkalmas helyre történő szállítás, ugyanilyen tárolás, majd az új iroda-, és lakóépület földszintjére, a mélygarázsok vasbeton födémeire való visszahelyezés. Ez utóbbit a romterületnek az új épület tartószerkezetét figyelembe vevő „adaptációja”: a bemu-

tioned above - will appear in some form at least in the modern town structure. At the moment, the method of realization and expected results are without precedent. Taking into account the previously noted experiences it will become clear there is no alternative to this method in Budapest if we do not wish the cultural historical layer to be destroyed.

The situation and the task had to be carried out with urgent speed because of the tempo of the construction work and the weather. After this it became possible to define the order of the work to be done as well as the methodology needed for rescuing the excavated features for future display. These were defined by the limitations and possibilities inherent in the material itself and its structure.

It is precisely for this reason that the rescue of Roman Period features (the three burial grounds lying 2.5 meters below the modern ground surface, the wall built in a herring-bone technique in two sections, the totally complete stone sarcophagus and the building remains from the northeast corner of the lot) was carried out in two stages. Separate documentation was prepared for each of these two work phases. The essence of the operation included: preliminary evaluation; the raising of the features after the situation was documented to make later

tatás építészeti tervei szerint kell majd kivitelezni.

Közismert tény, hogy a régészeti műemlékek esetében a helyreállítás, vagy akár csak a konzerválás tervei- nek elkészítésénél – éppen úgy, ahogy a megvalósítás során is – a feltáró régész közreműködése, a vele történő folyamatos konzultáció nélkülözhetetlen alapfeltétele a munka eredményességének. Fokozottan érvényes lesz mindez Budaújlak szóban forgó telekrészén, ahonnan minden feltárási eredményt el kellett először távolítani – eredeti, megsemmisítésre ítélt nivójáról valóban ki kellett menteni – és közös erőfeszítéssel lehet majd újra elhelyezni a már jóval előbb megtervezett épületszerkezet adottságaival kompromisszumot kötve. A feladat nemcsak szokatlan, hanem rendkívül kényes és nehéz is. Azt sem mondhatjuk, hogy több a semminél (az eredeti helyen való megtartás ideális esetéhez mérve), hiszen Óbuda római kora újabb megjelenítésének eddigi esélye (vagy a végkifejlete) szolgált rá inkább e lehangoló minősítésre. A hasonló beruházásokat megelőző feltárások egyikének másikának eredményei nyomtalanul tűntek el a városszerkezetből!

Ehhez képes mindaz, amire esetünkben lehetőség nyílik jelentős előrelépés, a beruházó többletkölt-

reconstruction possible; transport of the raised sections to a secure location; storage of the pieces and finally the re-location of these objects back to the ground floor of the apartment house on the upper surface of the ceiling of the deep garage. This latter positioning - which is actually the adaptation of the ruin territory, related to the supporting structure for the new building - must be carried out following the architectural plans for the preservation of the monument.

It is a well known fact that reconstruction work on archaeological monuments or even the preparation and carrying out of the conservation plans would be inconceivable without the archaeologist. This will be of increasing importance in the territory of Budaújlak discussed here where all the results from excavations will need to be first removed, that is, rescued from their original location. It will only be by working together that it will be possible to re-locate the raised sections taking into account the characteristics of the building structure which have been planned long before. The task is not only unusual but sensitive and difficult as well. This is especially true if we take into account that for the most part similar results from excavations have disappeared from the fabric of the city.

Compared to this, the possibilities offered to us here represent a signifi-

seget vállaló – sajnos eddig példa nélküli – helyzetfelismerésének köszönhetően. Biztosra vehető, hogy a reménybeli rombemutató az épület földszintjén annak értékét is növelni fogja!

A mentési munka első ütemében az 1., 2., 3. sz. sírkert, a temetőrészt észak felől határoló falszakasz elbontását és köveinek számozott ládába való helyezését végezték el. Ezek a csekély magasságú és laza rakású falak alkalmatlanok voltak a szakaszokra darabolásra, és a nagyobb egységenkénti kiemelésre. Mentésük lényege az óramutató járásával megegyező bontási irány mindegyik sírkert esetében, a technológiai rend szigorú betartása, valóban minden egyes kő ládába helyezése a kibontás folyamán... A rekonstrukció fordított sorrendben történik, a leendő falak sávjai előtt először szárazon kirakott kövek fotó azonosítása után, állandó tervezői irányítás mellett, az eredeti állapot felmérési rajza alapján.

Külön dokumentáció rendelkezik a telek északkeleti sarkán föltárt római kori ház falainak mentéséről. Tartalmazza a falelemek kiemeléséhez és szállításához szükséges segédszerkezetek leírását, azok készítésének menetét, művelti sorrendjét, az egyes falszakaszok feldarabolásának tervi-kon-

cant leap forward thanks to the fact that the developer recognized the situation and was willing to bear the expenses of the operation. It is certain that the hoped for future exhibition on the ground floor of the building will increase its value as well.

The first stage of the rescue work concerned the taking down of burial grounds 1, 2 and 3 as well as the wall segment towards the northern part of the cemetery. Then these stones were placed in numbered wooden crates. Those walls which were lower and of a looser structure were not appropriate for being cut into pieces and being raised in large segments. The essence of the rescue methodology was that the direction in which the walls were taken down was always counterclockwise for all the burial grounds and that the technological order was strictly adhered to so that each and every stone should really find their way into the proper crate. The reconstruction will occur in reverse order on the basis of photographs and situation evaluation sketches in addition to continuous supervision by the planner.

Separate documentation was prepared concerning the rescue of the walls of the Roman house unearthed on the northeastern edge of the lot. This documentation contains: those supporting structures needed for the raising and transport of the walls; the

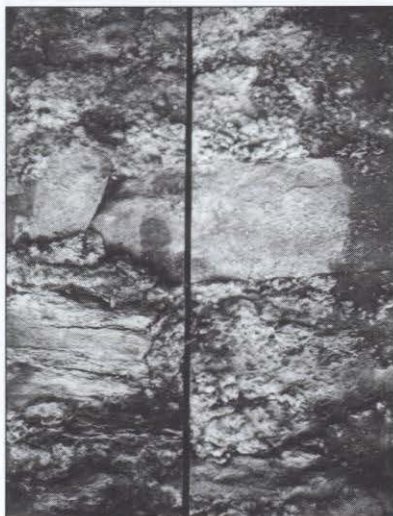
szignációs ábrázolását. A terv készítésénél az volt a szempont, hogy az emelendő elemek összsúlya 5 tonnánál ne legyen sokkal több, mivel így sem az emelés, sem a szállítás során nem igényel magas költségdíjú gépeket. A római ház megmentésének első szükséges művelete a falak függőleges átvágása volt, 2,00 méteres szakaszonként. A gépi korongvágás minőségét a mellékelt fénykép igazolja (12. kép), valamint a több mint másfél ezer éves fal „kőkemény”, szép metszési felülete, amely közelről látható az Aquincumi Múzeum által biztosított tárolóterületen. Egy-egy ilyen falelem mindkét oldalról gerendahevederekkel merevített, pallóból készült kalodát kapott, melyek átfurása révén emelésre kész állapotba, majd az említett, a múzeum melletti területre került. (13. - 14. kép)

Jóleső érzés minderről, mint már megvalósított – nem könnyű – vállalkozásról beszámolni. A terv végre-

phase during which these supporting structures were prepared; the order of the operation; the representation of the segmentation of the individual wall sections. The planner took the point of view that no piece should weigh more than five tons so that neither the raising or the transport would require expensive equipment. The first necessary phase during the rescue of the Roman house was to cut the walls into two meter sections in a vertical direction. The quality of the machine sawing is attested to by the photographs included here (Figure 12) showing the beautiful clean cut surface of the more than 1,500 year old wall. These pieces are at present stored in the territory of the Aquincum Museum. Each such

wall element is supported on both sides by a wooden brace structure and buttressing planks. By drilling through this brace structure it was possible to raise and transport each piece to the above-mentioned territory of the Aquincum Museum (Figures 13-14).

It is a wonderful feeling to be able

12. kép

hajtása során sok kezdeti probléma merült föl, amelyek leküzdését a kedvezőtlenre fordult időjárás jelentősen megnehezítette. Megnyugató, hogy a régészeti kutatás eredményei az enyészettől megmenekítve biztos helyen várják visszaillesztésüket Budaújlak városszerkezetébe, amelyre remélhetőleg hamarosan sor kerül.

H. Vladár Ágnes

to recount these recent accomplishments. Many initial problems were encountered during the completion of the plan the solution of which was additionally complicated by difficult weather conditions. It is comforting that the archaeological remains condemned to destruction but now safely housed in a secure place will shortly be returned to the structure of Budaújlak city center.

Agnes H. Vladár

13. kép

14. kép

Újabb ásások a katonavárosi amfiteátrum közelében

(Bp. III. ker., Lajos u. -
Nagyszombat u.,-Bokor u. 23-
25.,-Bécsi u. 60.)

A Budapesti Történeti Múzeum 1995-ben három, különböző tulajdonban lévő ingatlanon végzett ásásokat Óbuda-Újlak térségében. Mindhárom régészeti védett telek esetében építkezés (mélygarázs építése, ill. részleges beépítés) tette szükségessé az előzetes régészeti kutatásokat.

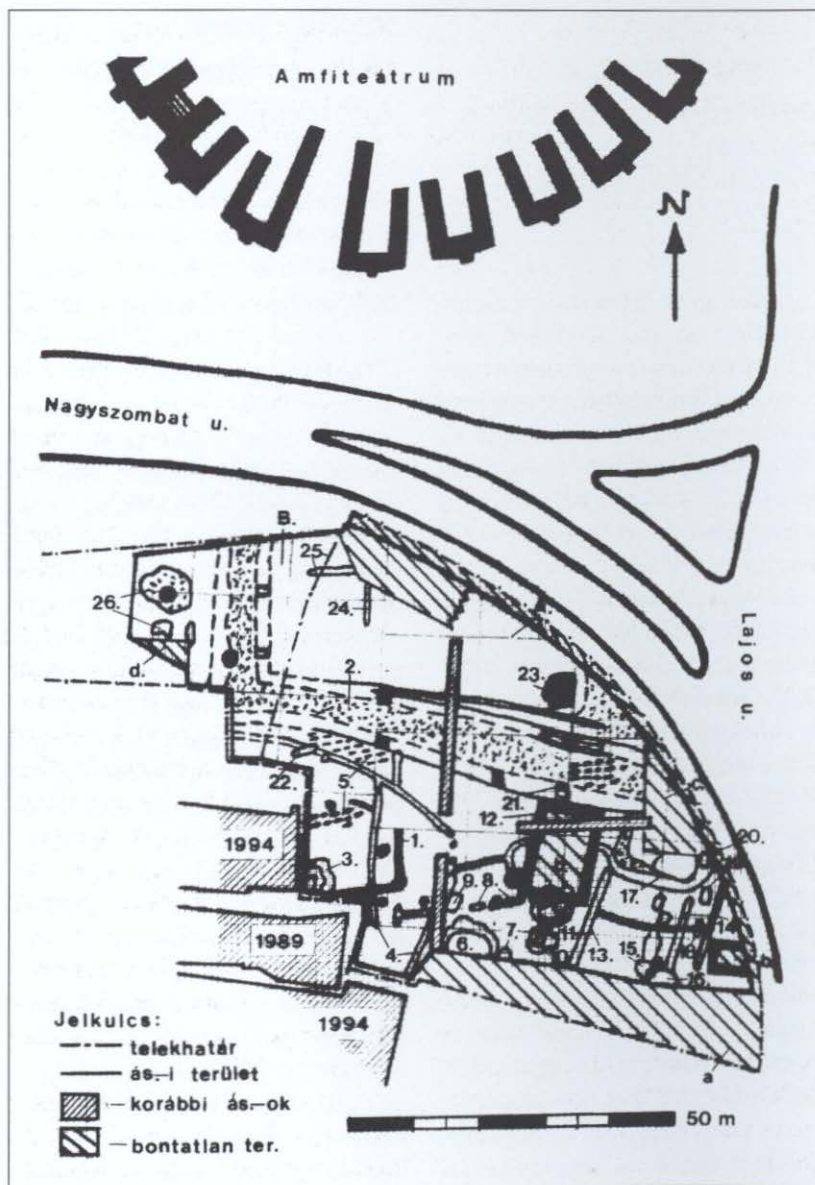
A Nagyszombat u.-Lajos u. találkozásánál fekvő, hatalmas, szabálytalan körkikk alakú terület (a VENBUDA Kft. tulajdona, 15. kép, A.) és az ehhez északnyugatról illeszkedő, Bokor u. 23-25. sz. alatti (HOLLÓS Bt. tulajdonában lévő, 15. kép, B.) telek, összesen mintegy 3500 m²-en több szempontból fontosnak ígérkezett. Megszakítás nélkül folytathattuk a római katonaváros (canabae legionis) déli régiójának 1989-ben és 1994-ben végzett kutatásait észak-északeleti irányban, az amfiteátrum tőszomszédságában, az egykori fő közlekedési út (limes út) nyugati oldalán, mely nagyjából a mai Lajos u.-Pacsirtamező u. nyomvonalán haladt észak-déli irányban. Június

Recent excavations in the proximity of the Aquincum Military amphitheater

(Budapest District III, Lajos street -
Nagyszombat street, Budapest
District III, Bokor street 23-25,
Budapest District III, Bécsi street 60)

The Budapest History Museum carried out three excavations in the Óbuda - Újlak region during 1995. These three lots belonged to three different owners. Constructions (the building of an underground parking facility and partial construction in one of the areas) in all cases were planned on archaeologically protected land, thereby making preventive archaeological excavations necessary.

The large irregularly shaped area, similar to a section from a circle, lay at the crossing of Nagyszombat street and Lajos street (this lot is owned by the VENBUDA Ltd.; Figure 15, A). Together with the adjacent lot bordering on the northwestern side under Bokor street 23-25 (owned by the HOLLÓS Securities Company; Figure 15, B) the two areas total approximately 3500 m². This territory looked promising from several points of view. Research in the southern region of the Roman military fortress (canabae legionis) carried out in 1989 and 1994

15. kép

15. és december 15. között, 125 munkanapot dolgoztunk a VENBUDA-telken, átlag 30 fős létszámmal. A HOLLÓS Bt. telkén 1 hónap állt rendelkezésünkre október 30 és november 30 között. Utóbbi területtel egy időben a Bécsi út 60. sz. telken (GALIMPEX Kft. tulajdona) is leletmentést kellett végeznünk. A főút nyugati oldalán található telek nyugati harmadában, újkori épület elbontása közben, kemencék és sírok kerültek elő. Ez a terület az – utóbbi évtizedben Topál Judit ásatásai nyomán ismertté vált – nagy kiterjedésű római temetőkörzet topográfiájához nyújtott további értékes információkat. (Ismertetését lsd. az alábbiakban, az ásatás technikai vezetését végző, francia kollégánk – Patrice Bertin – tollából).

Korábbi ásatásaink alapján tudtuk (15. kép), hogy a VENBUDA-telken nagymértékű gépi segítséget kell majd igénybe vennünk a 4-5 m mély újkori feltöltés eltávolításához. Feltételezhető volt, hogy a középkori rétegek, felületek épp ez utóbbi nagymértékű újkori környezetátalakítás miatt csak szórványosan lesznek megfigyelhetők, többnyire a korábbi (római, ritkábban őskori) kultúrjelenségekkel azonos mélységben (15. kép, 1. objektum és 16. kép).

Az újonnan feltárt terület egészét

could be continued without interruption in a northeastern direction in the vicinity of the amphitheatrum. This area falls on the western side of the former main traffic route (limes road) which ran in a north to south direction, more-or-less, along the line of modern day Lajos and Pacsirtamező streets.

Between June 15 and December 15, 125 workdays were spent at the VENBUDA site employing an average of 30 people. On the lot owned by the HOLLÓS Securities Company only a month could be spent between October 30 and November 30.

Simultaneously with this latter operation, rescue excavations had to be carried out at 60 Bécsi street, a lot owned by the GALIMPEX Ltd. A recent building was torn down in the western section of the area located to the west of the main road. Ovens and graves were found under this building. This area has become known during the last decade thanks to excavations carried out by Judit Topál. That work provided additional valuable information concerning the archaeological topography of the large Roman Period burial territory. (For details see the description by our French field director, Patrice Bertin).

On the basis of earlier excavations, it was known (Figure 15) that large scale, mechanized earth removal would be required on the VENBUDA lot in

16. kép

egy őshumusszal kevert, agyagos, kb. 50–80 cm vastag, szürke réteg fedte a bontatlan szűz talaj felett, melyet az évszázadok alatt egyenletesre szántottak és a Duna áradásai során tovább egyenlítődt. Minden, Kr. u. 16. századnál korábbi objektumot vagy tárgyi emléket a korábban tapasztalt módon, ebben a rétegben találtunk, ill. ott, ahol ez az anyag töltötte be a már geológiai rétegekbe ásott objektumokat.

Igazoltuk azt a korábbi megfigyelést is, mely szerint az Antoninus Pius negyedik konzulása alatt (Kr. u. 145-ben) elkészült amfiteátrumot (NÉMETH Vezető az Aquincumi Múzeum kőtárában, 18., 30. – építkezési tábla a Bp. III. ker. Viador u. 8. sz.) természetes terepmélyedésbe építették. Ásatásunkon az egykori geológiai felszín kb. 1,5 m-t esik északi irányban.

Sajnálatos módon a terület néhány terjedelmes részét nem kutathattuk:

order to clear away the 4-5 m deep modern fill. It was expected that due to this massive modern influence, medieval layers and surfaces would only be sporadically observable. Even these appeared for the most part at the same depth as earlier (Roman Period, less commonly Prehistoric) cultural phenomena (Figure 15, feature 1 and Figure 16).

The entire newly exposed surface was covered by an approximately 50-80 cm thick, grayish mixture of clay and ancient humus on top of the undisturbed virgin soil which had been homogenized by plowing throughout the centuries and was additionally evened out by Danube floodings. As experience had previously shown, all features and artifacts predating the 16th century were found in this layer or in features that penetrated underlying geological strata.

An earlier observation could be verified as well. The amphitheatrum constructed during the fourth consular period of Antoninus Pius (in 145 AD; NÉMETH - Guide to the Lapidarium of the Aquincum Museum, 18., 30. - construction tablet from Budapest District III, Viador street 8) was built into a natural depression. The original geological surface declines by some 1.5 to the north in the excavation area.

Unfortunately, large parts of this territory could not be investigated due to:

- műszaki (biztonsági) okokból (15. kép, a),
- túl mélyre alapozott újkori épületek helyén, (15. kép, b),
- ki nem váltott (élő) közművek (elektromos vezetékek) miatt (15. kép, c)
- a teherjárművek közlekedési útvonalán (rampák, 15. kép, d).
- technical reasons and safety precautions (Figure 15, a)
- the deep foundations of some modern buildings (Figure 15, b)
- the protection of sensitive public utility works (electric live wires; Figure 15, c)
- road surfaces and ramps crossing the area (Figure 15, d).

Értékes rétegtani információkat nyújtott, az 1988-ban – Altmann Júlia és Debitzky Katalin által – területünkön nyitott 3 kutatóárok (15. kép, e) dokumentációja.

Területünk településszerkezete, a római kori leletek alapján két nagyobb régióra és egyben elkülönülő időhorizontokra osztható. A terület déli felületein többnyire az Kr. u. 2–3. századi objektumok és leletek kerültek elő. Északi, északnyugati szelvényeinkben egy Kr. u. 4. században használt, rossz minőségű út jelent meg.

Déli felületek:

Délnyugati ásatási szelvényeinket szorososan az 1989., ill. 1994. évi ásatás szelvényhálójához igazodva jelöltük ki, így az itt megjelenő objektumok, 2-3. századi hulladékgödörök (15. kép, 3.) és vizesárkok (15. kép, 4.) esetenként pontosan egybevetethetők korábban feltárt részeikkel. Ugyanez mondható el a bizonytalan

Valuable stratigraphic information on this territory was available in the documentation from three test trenches opened by Júlia Altmann and Katalin Debitzky (Figure 15, e).

On the basis of Roman Period finds, the settlement structure of the investigated area may be divided into two major regions as well as two time horizons. The southern section is mostly characterized by the occurrence of features and artifacts dating to the 2nd-3rd centuries AD. Squares opened in the northern and northwestern sections revealed a poor quality road used in the 4th century AD.

Southern surfaces:

Squares in the southwestern section of the excavation area were tightly adjusted to the grid of squares used during the course of excavations in 1989 and 1994. The features discovered here included refuse pits (Figure 15, 3) and drainage ditches (Figure 15, 4) dating to the 2nd and 3rd centuries.

rendeltetésű cölöprendszerekről is (15. kép, 5.).

A terület délnyugat traktusában nagy alapterületű beásást (15. kép, 6. és 17. kép), ettől keletre egy 4 m mély, fahordóval bélelt kutat bontottunk ki (15. kép, 7. és 18. kép). Mindkét objektum betöltéséből az Kr. u. 2. század második felére keltezhető importkerámia (rheinzaberni terra sigillata) került elő. A mély beásástól észak-északnyugatra rossz megtartású kőfalat találtunk (15. kép, 8.), északkelet-délnyugati tájolással, mely lezárja az előző objektum északi előterét. A fal alatt 1. század végére, a 2. század elejére keltezhető verem került elő (15. kép, 9.). Ezt a vermet nyugat felől, keskeny árok (15. kép, 4.) határolja,

18. kép

In several cases, these features correspond precisely to their sections identified during the course of fieldwork in the aforementioned earlier excavation seasons. The same holds true for the system of posts whose function remains unknown (Figure 15, 5).

17. kép

A large feature dug into the southwestern tract of the area (Figure 15, 6 and Figure 17) and a 4 m deep well lined with wooden barrels east of it (Figure 15, 7 and Figure 18) were excavated. The fill of both features contained import ceramics datable to the second half of the 2nd century AD (Rheinzabern terra sigillata). A poorly preserved stone wall was found north-northwest of the deep feature dug into this section (Figure 15, 8). It

melynek betöltésében nagy mennyiségű (vörös-fehér, vörös-sárga és kék festésű) freskótöredék került elő. Az ajtó (vagy ablak) szegélyeket díszítő töredékek, vörös festésű, növénymintás vakolatdarabok nem tudni, pontosan honnan kerülhettek ide. Nehéz elképzelni, hogy a korábban említett nagy beásás (15. kép, 6. objektum), esetleg ház, helyiségét díszítették volna, bár ennek szélesen terület omladéká közt is találtunk hasonlóan festett vakolatdarabkákat.

Kelet felé haladva két újabb, Kr. u. 2. század második felére keltezhető gödör(ház) következett (15. kép, 10. és 11. objektum). Az északi beásás északi felét egy nagy újkori épület alapozásakor bolygatták meg. Ez az újkori épület több szelvényrészben elpusztította a korábbi kultúrétegeket (15. kép, 12.).

Az 15. képen 13-as számmal jelölt objektumot (árkot) átlépve, olyan zónába érünk, ahol a római korban (Kr. u. 2. század) ipari tevékenység folyt, illetve ahová a római uralom későbbi időszakában (Kr. u. 3. század) temetkeztek. Ezt a kb. 200m²-es teret keletről és nyugatról vizesárokokkal védték (15. kép, 12. és 14. objektumok). Középen, észak-déli elrendezésben három kemence helyezkedett el. Ezek közül a középsőnek csu-

was oriented northeast to southwest thereby closing the front of the aforementioned feature. A storage pit dated to the end of the 1st or the beginning of the 2nd century AD was found under this wall (Figure 15, 9). This storage pit was bordered by a narrow ditch to the west (Figure 15, 4). The fill of this ditch contained quantities of fresco fragments (painted red-white, red-yellow and blue). Fragments that decorated the frame of a door (or window) include pieces of plaster painted red with floral patterns. It is unclear how these pieces came to be deposited at the site. It is difficult to imagine that they belonged to the large feature (Figure 15, feature 6) which may have been a house whose rooms were decorated this way, although similarly painted bits of plastering were found among the widely spread rubble of this building.

Proceeding toward the east, a pit dwelling was found (Figure 15, features 10, 11) which may be dated to the second half of the 2nd century. The northern section of the large feature in the east was disturbed when the foundations of a modern house were laid down. This building destroyed previous culture bearing layers over several squares (Figure 15, 12).

Crossing the feature (ditch) marked by No. 13 in Figure 15, one enters a zone where craft activities were pur-

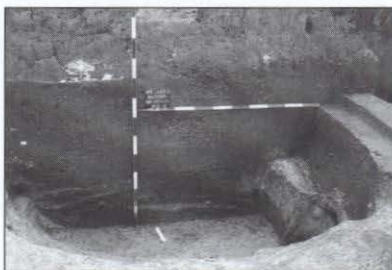
pán az alapozását tudtuk megfigyelni. A használaton kívül lévő kemence későbbiekben hamuzótérként és hulladékgyűjtőként funkcionált, árkában nagy mennyiségű házi kerámia (főleg töredékek és egy ép füstölőedény) került elő, valamint néhány rontott és félkész áru. Az első kementétől északra egy kisebbet (kb. 1,5m² alapterületűt) építettek. A sorozat legdélebbi tagja (19. kép), nagy, kb. 4m² alapterületű, 1,5 m magas kemence lehetett (15.kép, 15.). Fűtőnyílását délen, a szelvényfal alá bontva találtuk meg. Az ettől keletre feltárt veremben (15. kép, 16. objektum. és 20. kép) olyan sötétbarna agyagot találtunk, mely egyértelműen azonos a nyers, félkész állapotban maradt, rontott edények anyagával.

19. kép

Az ipari zónát északról hatalmas beásás zárta le. Az objektum, melynek csak a déli és keleti negyedét tárhattuk fel a területét

sued during the 2nd century AD. During the later phases of Roman occupation (3rd century AD) people were buried here. This approximately 200 m² space was defended by water ditches on its eastern and western sides (Figure 15, features 12 and 14). In the center, stood three ovens aligned in a north-south arrangement. Of these, only the foundations of the central oven have survived. The thus abandoned oven subsequently served as an ash-cleaning and refuse area with an accumulation of domestic pottery in its ditch (predominantly sherds and an intact smoking dish) and a deposit of defective ware as well as half-products. A smaller oven with a 1.5 m² base was built to the north of this first oven. The southernmost oven (Figure 19) in this series is large, 4 m² and may have been 1.5 m tall (Figure

20. kép

15, 15). The firing hole was found in the south in an extension below the square's wall. The storage pit east of this feature (Figure 15, feature 16 and

lefedő, kiváltképpen BKV-kábelek miatt, 2 m mély alapárokkal volt ellátva. Ennek szélén padkát képeztek ki, melyen vegyes technikával épített (kő-fa) fal nyugodott. A feltehetően műhelyként használt építmény működése – importkerámiák alapján – szintén az Kr.u. 2. század 2. felére keltezhető. Az ismertebb leletanyag mellett szerszámok (csont tűk, kések, kőszközök) és valószínűleg impregnálásra használt szuroktömők kerültek elő.

Pusztulása után három sírt ástak a nagy objektum környezetébe. Délkeleti sarkától legtávolabb egy késői, bolygatott csontvázas sírt találtunk (15. kép, 18.), ettől északra két helyben hamvasztott sírt (bustum), gazdag mellékletekkel (15. kép, 19. és 20. objektum., valamint 21-22. kép). A harmadik temetkezési gödröt (15. kép, 20.) már az elpusztult nagy épület omladékába ásták bele, tehát az Kr. u. 2. század vége után.

21. kép

Figure 20) contained a dark brown fill which is unambiguously identical with the material of defective ware and of the half-products.

This "industrial zone" was bordered by a huge feature to the north. Only the southern and eastern quarters of this area could be excavated due to the presence of underground cables of the Budapest Transportation Company. The feature had a 2 m deep foundation ditch. It had a rim upon which a wall, built using a mixed technique (stone and wood), stood. On the basis of imported ceramics it may be assumed that this building, which was hypothetically identified as a workshop, functioned during the second half of the 2nd century. In addition to the better known classes of artifacts (bone pins, knives, stone implements) lumps of tar probably used in water-proofing also came to light here.

Following the destruction of this building, three graves were dug in its environs. A disturbed inhumation grave was found farthest from its

22. kép

Északi felületek:

Az ásátási terület északi zónáját nagyrészt elfoglaló út (15. kép, 2. objektum) igen rossz állapotban maradt fenn. Egyrétegű, erősen szét-szántott, tört kövekkel borított felület alkotta az úttestet, amelybe mállékony, márgás kötőanyagot döngöltek. Az utat kétoldalt 1-1, kb. 1,5 m mély árok kísérte, melyekben helyenként emberi csontvázakat találtunk (15. kép, 21. objektum és 23. kép). A hevenyészve árokba

23. kép

lökdőst, minden esetben melléklet nélküli csontvázaknál is bizarrabb képet nyújtottak az árkokból itt-ott előkerülő (levágott) koponyák, vagy koponya-töredékek. Az egyik te-

southeastern corner (Figure 15, 18). Two cremation graves burnt on the spot (bustum) were also found north of this location. They were supplied with rich grave goods (Figure 15, 19 and 20, Figure 21-22). The third grave pit (Figure 15, 20) was dug into the rubble of the destroyed large building, that is, it post-dates the 2nd century AD.

24. kép

Northern surfaces

The northern zone of the excavated area was mostly occupied by a very poorly preserved road (Figure 15, feature 2). It was composed of a single layer of ground stone filled in with soft marl. This cover was subsequently damaged by repeated plowing. Two approximately 1.5 m deep ditches ran on both sides of the road which sporadically contained human skeletons (Figure 15, feature 21 and Figure 23). Even more bizarre than the bodies tossed in the ditches with no grave goods were the severed skulls and skull fragments. One of these burials had the explicit character of a mass

metkezésnek kimondottan tömegsírjellege volt, (15. kép, 22. objektum és 24. kép).

Az út nyomvonala enyhén északnyugat/nyugat-délkelet/keleti irányban épült ki, keleten érintette a nagy „műhely” szélét. Az ásatási terület északnyugati régiójában (HOLLÓS Bt. telke) derékszögben északnak fordult, megközelítően az amfiteátrum déli aréna-bejárata (porta pompae) irányába. Az út két oldalát ezen a szakaszon is árkok szegélyezik.

Az út felületéről szelvényenként 5-10 db, jobbra Kr. u. 4. századi érem került elő, néhány korábbi éremlelet a 3. század végére datálható.

Az út nyomvonalától északra, egy középkori beásás kivételével (15. kép, 23. objektum) csak szórványosan kerültek elő objektumok: kisebb árkok és faszenes gerendafoltok (15. kép, 24. és 25. objektum). Az ásatási terület északnyugati traktusában feltárt egyrétegű köves felületek (15. kép, 26. objektum) az út szétosztásával, végső pusztulásával jöttek létre.

Hable Tibor

grave (Figure 15, feature 22 and Figure 24).

The road was built in a slightly northwest/west to southeast/east direction touching the edge of the large “workshop” on the east. In the northwestern region of the excavated area (the lot owned by the HOLLÓS Securities Company) the road turned north in a rectangle, approximately in the direction of the southern arena entrance (porta pompae) of the amphitheatrum. Both sides of the road are accompanied by ditches in this section as well.

In each square from 5 to 10 coins were collected on the road surface. Most of them are 4th century AD, while some earlier finds may be dated to the end of the 3rd century AD.

With the exception of a medieval feature (Figure 15, feature 23), only sporadic features were found north of the road: smaller ditches and spots left by carbonized timber (Figure 15, features 24 and 25). Surfaces covered by a single layer of stones found in the northwestern tract of the excavated area (Figure 15, feature 26) were probably created by the plowing that finally destroyed the road.

Tibor Hable

Előzetes jelentés a Bp. III., Bécsi út 60. sz. alatti ásatásról

A Bécsi út 60. szám alatti leletmentésre 1995. november 6. és december 8. között került sor. Az előzetes megfigyelések alapján különböző települési periódusokat figyelhettünk meg:

Római kor

A római foglalás időszakát három különböző periódus képviseli:

Az első fázist hat kenyérsütő kemence jelzi (25. kép), melyeket az 1–2. század fordulójára datálhatunk. A kemencék topográfiai helyzete tisztázott, ugyanis a katonaváros (canabae) külső peremén helyezkednek el, azt a lehetőséget kínálva számunkra, hogy ebben az időszakban itt húzódott a határ. A kemencéket közvetlenül a bolygatatlan altalajba ásták. Átmérőjük kör alakú, mintegy 1 m átmérőjű. Mindegyik tűzhelyhez szájnyílás kapcsolódott. Kettő

25. kép

Preliminary Report on Excavations at 60 Bécsi Street

Excavations at the site located at 60 Bécsi street were carried out between November 6 and December 8, 1995. Preliminary observations revealed several occupation periods including:

The Roman Period

The Roman occupation can be subdivided into three distinct phases:

The first occupation is marked by six bread ovens (Figure 25) which date to the turn of the 1st and 2nd centuries. These ovens have a clear topographic position on the outskirts of the Military town (canabae), thus, providing us with the limit of this territory at this time. These ovens were dug directly into the virgin soil. Their shape is round with a one meter diameter. Each have a mouth which connects them to the fireplace. Two of them are built together although they have been cut through by a 19th century well. The sections reveal several use phases.

In the second phase these ovens were abandoned and stone walls appear. The foundation of one of the walls clearly cuts across the mouth area of two of these ovens. The wall are primarily oriented north-south. Then, following a change, a second series of

közülük egybe épült, s mindkettőt átvágta egy 19. századi kút. A kemencék metszete több használati periódust mutat.

A második periódusban már felhagytak a kemencék használatával és kőfalak jelennek meg. Az egyik nagyjából észak-déli tájolású fal alapozása egyértelműen átvágta a két kemence szájnyílását. Majd – egy változást követően – újabb kőfal periódust rögzítettük, mely jól elkülöníthető az előbbitől. Egyrészt az építési technika eltérése, másrészt pedig a falak irányítása kizárja a kapcsolatot a korábbi falalkonstrúcióval. Sajnos a kis ásatási területen nem került elő a falsarok, ezért nem lehetett az egyes építményeket elkülöníteni. Szükséges megjegyezni, hogy a bolygatatlan altalajt, mely eredetileg lejtett – ebben a periódusban – elplánították.

A hatodik felületen egy 20. századi épület pincéje jelentkezett, emiatt csak a négy metszeten kívül csak néhány felszíni régészeti nyom maradt ránk. Még éppen megfigyelhető volt egy római út részlete és két fal, melyek valószínűleg nem álltak kapcsolatban az úttal. Bár nincs végleges bizonyítékunk, valószínű, hogy ez az út és a két fal a kemencék közelében lévő falakkal kapcsolatban volt.

A harmadik periódust egy hamvasztásos temető jelentette, melyből

walls were noted. They can be differentiated because, on the one hand, the construction technique is different and on the other hand, they are not oriented in a way which permits them to be connected to the first set of walls. Unfortunately the small excavation area did not permit wall corners to be found so that is not possible to distinguish individual buildings.

It should also be said that virgin soil was brought in to level the area which is on an incline.

A 20th century hole for house constructions appeared in area 6 so that only four vertical sections could be obtained while just a few archaeological traces could be seen on the surface. However, it was still possible to recognize a section of a Roman road as well as two walls which are unlikely to be associated with the road. Although there is no definite proof it is likely that this road and the two walls were related to the walls uncovered in the area near the ovens.

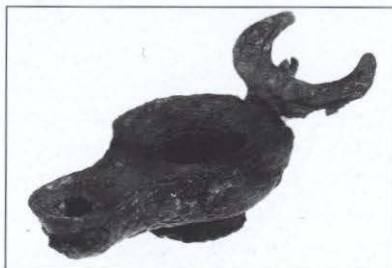
The third phase is comprised of a cremation cemetery. Thirty-one graves were found but all were disturbed or cut through by 19th and 20th century constructions and robbed. Thus, none of the graves were intact. These were all cremations. Before the cemetery came into use, the walls of the previous occupation were torn down to their foundations and the area completely

31 sír került elő, de a sírok mind-egyike vagy 19.–20. századi építmények, vagy sírrablás által bolygatott volt. Ennek következtében egyetlen ép sír sem került elő. Valamennyi temetkezés hamvasztásos volt. Mielőtt a temetőt használatba vették, a korábbi periódus falait visszabontották a fal alapozásáig, és a terület egészét földdel elplanírozták. Valószínűleg a terület egy nagyobb városrendezési változás következtében kapta a temetkezési funkciót. Az új periódus planírozása elfedte a falakat, és a 6-os felület útját is. A második periódus egyik fala mellett beásott sír világosan mutatja, hogy az építmény használata befejeződött, mielőtt a temetőt használatba vették. Az érmek és néhány jellegzetes kerámialeleten alapuló előzetes megfigyelések nyomán valószínű, hogy a temetőt a 2. század közepétől a 3. század közepéig használták (26. kép). A leletanyag az elkövetkezendő időszakban történő pontosabb és részletesebb tanulmányozása pontosabb datálást is lehetővé tesz majd. Úgy tűnik, hogy a temetőt a 4. században már nem használták.

Középkor

Az első utalást erre a periódusra vonatkozóan egy a metszetfalból előkerült érme szolgáltatta. Ezt követte az egyik római kemencét átvá-

covered by a large amount of earth for reasons which remain unclear. It is possible that this area became a cemetery following a change in urban developments. This new level covered the walls and also the road from area 6. A grave built up against a wall from the second period shows us clearly that the domestic occupation had ended before the cemetery came into use. On the basis of preliminary observations on coins and a few characteristic ceramics it is possible to say that the cemetery was in active use from the middle of the 2nd century to the middle of the 3rd century AD (Figure 26). More precise and detailed study of the material in the future will permit us to date this cemetery more exactly. It appears that the cemetery was not used by the 4th century AD.

26. kép

The Medieval Period

The first hint of this occupation happened when a coin was found, in an upper level in one of the section walls of the excavation. Secondly, one of the

gó stratigráfiai egység, amelyben a római kerámia mellett középkori anyag is volt. Ez a statigráfiai egység a 2. számú felület egy részén helyezkedett el, ami azt jelenti, hogy nem lehetett teljesen feltárni. Ez a jelenség és a funkciók meghatározását negatívan befolyásolta. Pölös Andrea, a középkori kutatást végző régész, meghatározása alapján a kerámialeletek a 12. századra datálhatók.

Volt néhány régészeti nyom a 12. század közepe és a 19. század közötti időszakból, pl. falak formájá-an, de miután ezeket nem kísérték régészeti leletek, nem voltak datálhatóak.

Újkor

A 19. század közepétől és főleg a 20. század első két évtizedére tehető időszakot azok a falak és gödrök tükrözik, melyeket közvetlenül a római sírokra (néha azokat átvágva) építettek.

Ezeket a falakat visszabontották, majd új épületet építettek föléjük, s éppen ez utóbbiak eldózerolása tette lehetővé a feltárást. A leletanyagot ebből az időszakból néhány porcelán, ipari kerámia és pipa jelentette. Valamennyi kerámia tömeggyártmány, és jól ismert ebből a korszakból egész Európában. Néhány termék közülük Ausztriából származik pl. az olajtároló kerámiapalackok.

Bertin, Patrice

stratigraphic units transects a Roman oven and contained both Roman and Medieval materials. This stratigraphic unit is located in a part of the second area which means that not all of it could be recovered so that it is not possible to say more about its presence and function. According to Andrée Pölös, the remainder of the the ceramics date to the 12th century.

There are a few archaeological traces between this 12th century occupation and the middle of the 19th century in the form of walls but no find material was found with them. Thus, it was not possible to date these structures.

The Modern Period

A series of walls together with pits built directly on the Roman graves (and sometimes transect them) mirrored an occupation from the middle of the 19th century to, at most, the first two decades of the 20th century.

These walls were torn down and new buldings constructed there. It was these newer buildings which were knocked down by bulldozers to facilitate the excavation.

The find material consists essentially of porcelain, industrial ceramics and a few pipes. All of these ceramics are mass-produced series well known in Europe at this time. Some of these products were Austrian as, for example, ceramic bottles for oil.

Leletmentések a aquincumi katonaváros nyugati temetőjében

(Bp. III. ker., Kecske u. 25.,
Bécsi út 100.)

A Bécsi út–Nagyszombat utca sarkától mintegy 60 m-re nyugatra, a katonai amfiteátrummal megközelítőleg egyvonalban, a Kecske u. 25 sz. telken (Hrsz. 14731/2) irodaház építkezését kezdték el 1995 áprilisában. Minthogy 1992-ben, a szomszédos telken épült sarokház alapozásakor 26, többnyire bolygatatlan, 1–2. századi csontvázas és hamvasztásos temetkezést sikerült kiemelniük, ragaszkodtunk az alapozási terület teljes átkutatásához, amennyiben a mélyítés során eléri a római kultúrreget. A szabálytalan L alakú, 24 X 11 X 7,5 m területű gödör keleti, Bécsi út felé néző részében ástak mélyebbre, itt tizenegy vegyes rítusú temetkezést dokumentáltunk. Két csontvázas sírt csak részben tudtunk kibontani statikai problémák miatt. Az alapozási gödör nyugati, magasabban fekvő részében mindössze három hamvasztásos temetkezést sikerült megmenteniük, legalább ugyanennyi pusztult el dokumentálhatatlanul az egyeztetés nélkül és szakszerűtlenül

Rescue excavations in the western cemetery of the Aquincum Military town

(Budapest District III, 25 Kecske street,
Budapest District III, 100 Bécsi street)

The construction of an office block began at 25 Kecske street (lot reg. no. 14731/2) in April 1995, some 60 m west of the corner of Bécsi and Nagyszombat streets, approximately in line with the military amphitheatre. Since 26, mostly undisturbed, 1st-2nd century AD inhumation and cremation graves were found in this lot when a corner building was erected in 1992, we insisted on fully excavating this area as soon as earth moving reached the culture bearing layer. The irregular "L" shaped construction pit measured 24 by 11 by 7.5 m. It was dug down most deeply on its eastern side near Bécsi street. Eleven mixed rite burials were documented in this section. Due to difficulties in the static status of the area, two inhumations graves could only be excavated partially. Only three cremation graves could be rescued in the western, higher section of the foundation pit. At least an equal number were destroyed without documentation as a result of rough and unsupervised earth moving. In the eastern section of the foundation ditch the entire surface of the

végzett gépi földmunka során. Az alapozási gödör keleti harmadában, egész felületében megtaláltuk azt a vízvezeték, mely a Bécsi út nyugati oldalán a Szépvölgyi úttól a Farkastorki útig mintegy 1800 m hosszan már többször előkerült a korábbi évek munkálatai során. Ez, a belül mindössze 20 cm átmérőjű, finom rózsaszín habarccsal kikent, két oldalán gyengén habarcszott, lapos márgakövekkel szegélyezett és fedett építményt (27. kép) olykor alapozás nélkül helyezték a földre, néha azonban az itt gyakori, laposan rétegződött sziklaképződményekre fektették, ügyesen kihasználva azok természetes lejtését. Ugyanezek képezték néhány esetben a hamvasztásos sírgödrök alját is, megakadályozva a kívánt és szokásos mélység elérését. Csontvázas sírt ilyen sziklaképződményre eddigi tapasztalataink szerint nem fektettek. Ahol viszont sziklába nem ütköztek, ott a korabeli járászinttől legalább 1,5 m mélységben helyezték el halottaikat, melyek főleg később sekélyebb hamvasztásos sírgödrök kerültek. A többrétegű temetkezést itt tehát nem a temető céljára kijelölt terület telítődése, hanem a sziklatömbök okozták.

Az itt kiemelt 14 sír a katonaváros nyugati temetőjének legdélebbi, időben legkorábbi parcellájához tartozik

water duct was recovered which ran along the western side of Bécsi street between Szépvölgyi and Farkastorki streets. Several parts of this approximately 1800 m long construction have been found during the course of excavation works in previous years. The inner surface of this construction was covered with fine, pink plaster all around while its sides were accompanied and covered by flat slabs of marl (Figure 27). Sometimes it was built directly on the ground without a founda-

27. kép

tion. In other cases it was laid on the flat natural rock surfaces that occur commonly in the area, taking full advantage of the incline of the natural topography. The same stone slabs often formed the bottom of cremation graves since they hampered the further digging of the pit down to the usual depth. Up to the present, no inhumation graves are known to have been placed on such rock surfaces. On the other hand, when no stone layers were encountered, most graves were

(publikációnk készülő II. kötetében I számmal jelöljük), a Bécsi út 78–84. számú házak 1936. évi alapozásakor Nagy Lajos és Szilágyi János által feltárt 61 sírral, valamint a Kecské u. 29. sz. alatt 1992-ben dokumentált 26 temetkezéssel együtt. E temetőrészletre jellemző a biritualizmus: 1–2. századi kelta (csak részben eraviszkusz) csontvázas sírok (28. kép) együtt for-

28. kép

dulnak elő a katonai megszállók első nemzedékének hamvasztásos sírjaival. A használati tárgyak között (főleg a nőknél) egyképpen megtalálhatók a törzsi viselet öröklődő darabjai (pl. a pannon-noricumi szárnyas fibula) valamint a korabeli divatnak megfelelő ékszerek. Ugyanígy az Észak-Itáliából importált agyagmésesek (ATIMETI, L. NARI, korai FORTIS) és fémmáz bevonatú csészék együtt fordulnak elő a bennszülött fazekasművesség szerényebb termékeivel (29. kép). A területen közös égetőhelyre utaló objektumot

dug down to a depth of at least 1.5 m below the walking surface. Cremation graves were shallower, dug above the depth of these burials. Multiple burials in this area therefore, were not necessarily created because there was no place left in the cemetery but because of the presence of rocks in the area.

The 14 graves excavated at this site belong to the southernmost, earliest section of the western cemetery of the Military town (marked with Roman numeral I in the second volume of our publication), together with the 61 graves excavated by Lajos Nagy and János Szilágyi in 1936 during the foundation work on houses 78 and 84 on Bécsi street and the 26 burials documented at 29 Kecské street.. This part of the cemetery is characterized by biritualism: Celtic (only partly Eraviscus) inhumation graves from the 1st and 2nd centuries (Figure 28) co-occur with the cremation burials of the first generation of the military invaders.. Especially in the case of women, both inherited tribal artifacts (e. g. Pannon-Noricum type winged brooch) and jewelry representing coeval fashion occur among the objects recovered. Similarly, clay lamps imported from northern Italy (ATIMETI, L. NARI, early FORTIS) and cups with metallic glaze were found together with more modest products of the local pottery industry

(ustrinum publicum) nem találunk, jölehet a nyolc hamvasztásos sír közül hét nem helyben égett volt. Kivételt képez a 3. számú sí-

29. kép

runk szokatlan nagyságával és mélységével, 8-10 cm vastagon narancsvörösre égett gödörfalaival, melyet a felsoroltak és a gödörben talált nagy mennyiségű kalcinált csont és faszén alapján bustumnak vélünk. Valamennyi sírunk északnyugat-délkelet tájolású volt, követve a Bécsi út alatti egykori római út irányát.

A Kecské utca tervezett szélesítése, valamint a jelenleg még üres, Bécsi út felé lejtő, szomszédos telkek beépítése során további sírok előkerülése valószínű, a terület így folyamatos régészeti megfigyelést érdemel.

A fenti lelőhelytől északra, mintegy 400 m-re, a Bécsi út 100. alatti FESTO-irodaház nagy volumenű építkezést folytatott márciustól júliusig az egykori Gross és Weiss

(Figure 29). No signs of a common cremation place (ustrinum publicum) were identified in the excavated area, although

seven of the eight cremation graves encountered were not burnt on the spot. The exception is Grave 3 which was unusually large and deep with the walls of the pit having been burnt orange to a thickness of 8-10 cm. These traits and the large amounts of calcinated bone and charcoal found in this feature support the opinion that this burial was a bustum. All the graves were oriented northwest-southeast, following the main direction of the former Roman road that lies under Bécsi street.

More burials are expected to surface during the planned broadening of Kecské street as well as continuing development on the currently empty neighboring lots which form a gentle slope in the direction of Bécsi street. Therefore the area deserves continuous archaeological observation.

(Grove) kalapgyár mögötti meredek, sziklás domboldalon. E lelőhely Bécsi út felőli részén, a kalapgyár építéskor, valamint a szomszédos Bak-féle kőfaragó műhely (Bécsi út 102.) létesítéskor számos égetéssel és csontvázas sír – néhányuk szarkofágban – került elő, dokumentáció azonban sajnos nem készült. A FESTO-irodaház építéskor 1987-ben öt sírt (köztük Aurelius Maximus decurio szarkofágja) mentettünk meg innen, (ugyanennyi nagy valószínűséggel itt is elpusztult). Az ez évi, hatalmas méretű földmunka azonban régészeti eredményt nem hozott: a meredek, óriási sziklatömbökkel fogott lejtőt temetkezésre sem

30. kép

North of the aforementioned habitation area another large scale construction was carried out by the FESTO Office under 100 Bécsi street. Earth moving affected the steep and rocky hillside behind the former Gross and Weiss (Grove) Hat Factory. At the time the hat factory was constructed, as well as during the construction of the neighboring Bak Stone Mason's workshop under 102 Bécsi street numerous cremation and inhumation graves were discovered (some of them in sarcophagi). Unfortunately, however, no documentation was prepared. When the FESTO Office block was erected here in 1987, five burials (including the sarcophagus of Aurelius Maximus decurio) were recovered. Meanwhile, the same number of graves were probably destroyed. On the other hand, large scale operations this year brought no archaeological results: the steep hillside held up by enormous rocks could not even be used for burials. Remains of three graves were found only at the lot's southeastern border in the area belonging to 98 Bécsi street. Two of these could be identified as tegulae burials, while the third was constructed using flat slabs of sandstone. In all probability, these remains are identical with the graves excavated by Tibor Nagy in 1941, in the same area (T. Nagy, Budapest Régiségei 13 /1943/

használták. Mindössze a telek délkeleti határán, már a Bécsi út 98-hoz tartózáon találtunk három sírmaradványt. Kettő megállapíthatóan tegulasír volt, egy pedig homokkő lapokból összeállított kőszír. Nagy valószínűséggel e sírok azonosak Nagy Tibor ugyanitt 1941-ben talált sírjaival (NAGY, T. Budapest Régiségei 13 (1943) 374 skk.) Egy ott felejtett 3. századi szürke kancsón és néhány edénytöredéken kívül mást nem találtunk. Itt is előkerült azonban a fentebb már említett vízvezeték, a három sírmaradványtól nyugatra, mintegy a temetőparcella nyugati, hegy felőli határát alkotva.

A kalapgyár után épült Kossuth Nyomda most szétszedett nyugati támfalából került elő P. Aelius Verinus, a II. segédlégió századosa által a mindenható Iupiternek állított oltárkő (30.kép) valamint néhány egyéb felirat nélküli kőtöredék.

Topál Judit

374 ff.). Aside from a forgotten 3rd century gray jug and a few sherds no artifacts were found here. On the other hand, remains of the aforementioned water duct were again encountered. It ran west of the three grave remains, bordering the western edge so that the cemetery faced the hills.

After the hat factory, the building of Kossuth Press occupied this area. When the western supporting wall of this latter building was torn down a votive stone was discovered. It had been erected in honor of almighty Jupiter by P. Aelius Verinus, centurio of the II auxiliary legion (Figure 30). Additional stone fragments without inscriptions on them were brought to light as well.

Judit Topál

Késő római sírok a aquincumi katonaváros nyugati peremén

(Bp. III. ker., Vályog u. 8.)

A Bécsi út keleti oldalán, a Vályog u. 8. sz. alatt épülő társasház alapozásakor a canabae felhagyott épületei között késő 4. századi temetkezések kerültek napvilágra. Az itt lebontott század eleji épület pincéjének padlózata nem érte el a római kori réteget, így az akkor sértetlen maradt. A szomszédos telken (Vályog u. 10.) azonban 1942-ben, szintén épületalapolozáskor Nagy Tibor egy 2-3. századi, 8,2 m széles, terrazzópadlós, festett falú épület nyugati szárnyát dokumentálta, melynek padlójába illetve falába vágva egy házaspár tetemét rejtő, 4. századi téglasír került elő, edény és ékszermellékletekkel. (NAGY T., Budapest Régiségei 13 (1943) 378.) Ez az épület folytatódik a Vályog u. 8. alatt (l. Madarassy O. jelentését). Ugyanígy folytatódtak a sírok is, melyek közül hatot az alapozási árkokkal súlyosan megrongáltak. A mintegy 33 X 11 méter nagyságú gödörből 28 sírt tudtunk kiemelni. Valamennyi sír csontvázas volt, túlnyomó többségük fiatal, illetve java-korabeli férfi. (31. kép) Néhányuk másodlagosan felhasznált tetőtég-

Late Roman graves on the western edge of the Aquincum Military town

(Budapest District III, 8 Vályog street)

Late fourth century burials were found among the abandoned buildings of the canabae on the eastern side of Bécsi street during the construction of a condominium block at 8 Vályog street. The floor of the cellar under the turn of the century building torn down here did not touch the Roman Period layer which thus remained intact. In 1942, when the foundations of another house were dug on the neighboring lot (10 Vályog street) Tibor Nagy documented the western wing of a 2th-3rd century, 8.2 m wide building which had a terrazzo floor and painted walls. A 4th century brick grave of a married couple was dug into the floor and wall of this building. It contained a dish and jewelry as grave goods (T. NAGY, Budapest Régiségei 13 /1943/ 378.). This house continued under lot 8 at Vályog street (see the report by Orsolya Madarassy). The graves, six of which were heavily damaged by foundation ditches, continued in the same way. Twenty-eight graves were rescued from this pit measuring 33 by 11 m. All the graves were inhumations, most of them containing the skeletons of young or mature men

lábból hevenyészve összerakott koporsóban feküdt, a kevés téglabélyeg a COH VII BR és a LEG II AD különböző variánsai. Többségüket azonban csupán néhány kisebb-nagyobb kődarabbal és egy-két téglával megjelölt sekély gödörbe helyezték. Három esetben egymás fölé temetést

31. kép

állapíthattunk meg, a lent fekvők hagymagombos bronzfibulát és bronzcsattal, amfora-formájú szíjvéggel díszített övet viseltek, a fenti, későbbi eltemetettek vasfibulát, vaskést és vascsatot. Ezeknél érem melléklet sem volt már, a korábbi réteg Diocletianus, Constantius, Licinius és Valens érmei is csak terminus ante quem non-ként értékelhetők. A viszonylag sok gyermeksír (a 28 közül 8) némelyike üvegedényeket és – kislányok esetében – ékszereket is tartalmazott, a sírhelyek is gondosabban voltak elkészítve.

Mindezek alapján e sírok a katonaváros legkésőbbi (4.–5. század fordulója), közvetlenül a feladás előtti

(Figure 31). Some of them lay in coffins hastily put together using roof tiles. The few stamps are COH VII BR and LEG II AD and its variants. Most people, however, were placed in shallow pits marked only by stones of various sizes or a few bricks. Superimposed burials were observed in three cases.

Persons placed in the lower graves wore bronze cross-bow brooches and a belt decorated with a bronze buckle and an amphora-shaped strap end. The deceased in the upper layer, were buried at a later time with an iron brooch, an iron knife and an iron buckle. While no coins were found in this latter layer, Diocletianus, Constantius, Licinius and Valens coins found in the lower set of burials may only be used in terminus ante quem non dating. Some of the relatively great number of child burials (8 out of 28 Graves) contained glass vessels and, in the case of girls, jewelry. These graves were also more carefully prepared than the others.

periódusához tartozhatnak, amikor a fokozódó létbizonytalanság miatt a számban is jelentősen fogyatkozó lakosság már nem viszi ki halottait a reguláris városi temetőkbe – jelen esetben a Bécsi út mentibe – hanem a már lakatlan épületek falába–padlójába vágva temeti el azokat.

A terület történeti fontossága miatt a szomszédos telken (Vályog u. 6.) várhatóan meginduló építkezést megelőzően nem leletmentés, hanem teljes feltárás lenne indokolt.

Topál Judit

On the basis of these characteristics the graves may be assigned to the latest period (turn of the 4th and 5th centuries) of the Military town, before it was abandoned. Due to existential difficulties the strongly reduced population stopped taking its dead into the regular city cemeteries, which in this case lay along Bécsi street. The deceased were rather buried in graves often dug into the walls and floors of buildings that were no longer in use.

Due to the historical importance of this area, complete and systematic research rather than rescue excavations should be carried out in the neighboring lot (6 Vályog street) before construction starts there as well.

Judit Topál

Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati peremén

(Bp. III. ker., Vályog u. 1., Vályog u. 8., Vályog u. 13.)

1995 folyamán a katonaváros nyugati szélén az itt álló régi épületek szanalásával és az újonnan létesítendő társasházak alapozásakor több helyen nyílt lehetőségünk különböző szintű régészeti megfigyelésekre. Mivel a Vályog u. 8., 1. és 13 sz. alatt egymáshoz közel fekvő telkeken végeztünk feltárást, így nemcsak a város történetére, hanem település-szerkezetére vonatkozó ismereteink is jelentősen gazdagodtak.

Traianus (98–117) miután dák és parthus hadjárataival megszüntette az aktuális háborús veszélyforrásokat, belpolitikai és hadsereg-szervezési reformokkal hosszú időre stabilizálja a Római Birodalom határait. Egy katonai tábornak ezentúl állandó helyőrsége van, egy legio egy helyben állomásozik, tehát nemzedékeken keresztül egy helyben folytatandó életformára rendezkednek be. Már érdemes kőbe átépíteni a Flórián téri légiótábor és a körülötte lévő katonaváros eddigi ideiglenes jellegű, legfeljebb egy hadjárat időtartamára szánt épületeit. Közponzilag kiépül a vízvezeték és a csator-

Archaeological research at the western edge of the Aquincum Military town

(Budapest District III, 1 Vályog street, 8 Vályog street and 13 Vályog street)

In 1995, archaeological observations could be made at various places, and on different levels when old buildings were torn down preceding the foundation works of condominiums in the area that corresponds to the western edge of the Roman Military town. Since excavations were carried out at the sites of 1, 8 and 13 Vályog street, all located close to each other, significant information could be gathered not only concerning the city's history but its settlement structure as well.

After the Dacian and Parthian military campaigns by Traianus (98-117) had eliminated the imminent danger of wars, he succeeded in stabilizing the borders of the Roman Empire for a long time by reforms in internal politics and military organization. From that time onwards, military forts had constant personnel and each legion was stationed at one location only. Thus, a new way of life was organized which was tied to the same place for generations. Therefore it was worth reconstructing in stone the provisional buildings of the Flórián square military fortress and the surrounding set-

názás. A katonaváros immár nagyvárosi jelleget ölt, lakótömbjeinek, insuláinak külső, utcai frontja jóformán teljesen beépül, a belső kerteket a telekhatárokon húzott kerítések választják el egymástól. A főutakra nyilván különálló, nagyjából négyzetes alaprajzú, nagyobb méretű igényesebb lakóházak állnak a magasabb rangú családok számára, míg a legénység hozzátartozói a mellékutak hosszába épített két helyiségsoros, portikuszos hosszú bérkaszárnnyákban foglalnak el egy-egy lakást.

A Vályog u. 8. telken a katonaváros egy kelet-nyugati irányú útja, valamint az ezt az utat északról lezáró hosszú bérház portikusza és egy lakóhelyiségsorának részletei kerültek elő. (A ház északi felét Nagy Tibor dokumentálta 1942-ben, a Vályog u. 10. telken, NAGY T., Budapest régiségei 13 (1943) 378.). A portikusz 4 m széles, kőlapokkal burkolt, zárófala mentén kis csorgó vezet el az út szélén a tetőről lecsorduló esővizet. A lakószobák kisméretűek, kőlapos- és deszkapadló nyomait sikerült megfigyelnünk.

193-ban az első katonacsászár, Septimus Severus éppen a pannóniai legiók segítségével szerzi meg a császári bíbort, s a katonaság támogatását zsoldmeléssel és különféle juttatásokkal hálálja meg. A 2–3. szá-

tlement (that had often been designated for a single military campaign). Central constructions also developed the water duct and drainage. The Military town thus developed the character of a major city. The outer, street fronts of its habitation blocks (insulae) were completely built up, the inner gardens being separated by fencing on the borders between lots. Large, separate and more carefully executed buildings with square ground plans opened to the main street and housed high ranking families. Lower status military staff occupied single flats in long, rented barracks built along the side streets. These buildings were designed with two rows of rooms and a porticus.

A road in the Military town running east to west and remains of the porticus and row of rooms of a long rented house located north of this road were recovered at lot 8 on Vályog street. The northern half of the same house was documented by Tibor Nagy in 1942 on lot 10 on Vályog street; T. NAGY, Budapest Régiségei 13 /1943/ 378). The porticus, covered by stone plates, was 4 m wide. Rain water flowing from the roof was channeled to the roadside by a small spout. The living quarters were small, their floors were covered with stone plates and planking.

In 193 AD, the first military emperor

zad fordulóján, egészen a 3. század első feléig sosem látott bőség köszönt be, mindenféle nagyszabású építkezésekbe kezdenek, s ez az időszak a művészetek virágkora is.

Az újjáépítés során a bérlakások lakótere komfortosabbá válik, a megemelt padlószinteket öntött habarcsos terrazzopadlóval burkolják, a falakat falfestményekkel díszítik. A házakat immár közvetlenül csatlakoztatják rá a vízvezetékre, a folyó víz ezentúl bent van a lakásban. A portikusz kőburkolatát szintemeléssel nélkül újítják meg, a lakótér felé valószínűleg lépcső vezet.

A nagyobb lakóházakat már csak az udvar beépítésével lehet bővíteni. Egy ilyen 3. századi bővítés nyomát rögzítettük a Vályog u. 13. sz. ház pincéjében, ahol az épület szanálása előtt végeztünk szondázó jellegű feltárást. A lakótömbök belső udvarán igényes díszkerteket alakítanak ki, a telekhatárok vonalán kőkerítéseket húznak. Ilyen kőkerítés került elő a Vályog u 1. telken.

A 3. század közepétől a Duna mentén állandósul a háborús veszély. E bizonytalan időkben a katonaváros új építkezései javarészt védelmi jellegűek.

A Vályog u. 8. telken már a feltárás kezdetétől jelentős eltérés mutatkozott a terület nyugati és keleti részei között. Feltehetőleg – bár a hosszú

or, Septimius Severus, enjoyed the support of legions in Pannonia when he acquired the emperor's purple gown. He returned this loyalty by increasing military payments and handing out various allowances. Between the turn of the 2nd and 3rd centuries and the first half of the 3rd century Aquincum experienced wealth as never before. All sorts of large scale constructions were begun everywhere and arts prospered during this period as well. During the course of renovations the living quarters of rented barracks became more comfortable. Elevated floor levels were covered by terrazzo plastering and the walls were decorated with painting. Houses at this time were directly connected to the water supply thereby providing running water inside the flats. Typically, the stone cover of the porticus was renewed without actually elevating it, the living quarters could probably be approached by steps.

Large houses could only be expanded by occupying the courtyard. Traces of such a 3rd century expansion could be ascertained by test excavations in the basement of the modern house at 13 Vályog street, prior to demolition.

Inner courtyards of the habitation blocks were improved by tasteful decorative gardens. The lots were separated by newly built stone fences.

bérház nyugati zárófala már a megkutatott terület határán kívül esett – itt már a katonaváros utolsó insulája, és az azt kívülről határoló észak–dél irányú út húzódhatott. Ezt az utat építik be lassanként a 3. század folyamán. Először a hosszú ház portikusának elbontásával a ház nyugati végéhez masszív, vastag falú tornyot illesztenek. A torony belsejében vastag terrazopadló alapozását figyeltük meg. A 4 m széles, 2 m hosszú építmény valószínűleg a városból kivezető kelet–nyugati út forgalmának ellenőrzésére, védelmére szolgált.

A toronytól nyugatra, az ásatási terület északnyugati szélén egy késői, rövid életű épület 30 cm vastag, kötőanyag nélkül rakott falának részlete került elő. Az épület funkciója tisztázatlan, de instabilitása miatt már röviddel megépítése után elbontják, kőanyagát az újabb építkezésekhez használják fel.

A 3. század közepe táján emelt nagyobb gazdasági épület (magtár, istálló vagy raktár lehetett) teljesen lezárja az útkereszteződést, tehát ebben az időszakban az észak–déli út már nem, a kelet–nyugati pedig csak a torony vonaláig, zsákutcaként funkcionál. A gazdasági épület fala kőalapozásos, fölötté gerendaszerkezetű, kezdetben észak felé nyitott, majd erről az oldalról később lezár-

Evidence of such fencing was found at 1 Vályog street.

After the middle of the 3rd century, the danger of war increased along the Danube. New constructions in the Military town usually served the purposes of defence during these uncertain times.

Significant differences between the western and eastern sides of lot 8 Vályog street were observed already at the beginning of excavations. Although the western wall of the long rented house recovered here fell beyond the research area, it may be assumed that the Military town's last insula and the adjacent north to south road lay beyond that point. This road was gradually built over during the 3rd century. First, the porticus of the long house was removed and a massive tower with thick walls was attached to the building's western end. Inside the tower foundations, remains of a thick terrazzo floor could be observed. This 4 m long and 2 m wide construction probably served in the supervision and protection of traffic on the east-west road leading to the town.

Remains of a 30 cm wide, unplastered wall from a short-lived building came to light west of the tower, on the northwestern edge of the excavation area. The function of this building remains unclear, but the unstable

ják. Padlóját vastag kőzuzalékkal töltik fel. Nyugati lezárása kívül esett az ásatási területen, déli része a Vályog u. 6. kerítése alá húzódik. Az épület pusztulása valószínűleg a 260-as évben történt nagy germán-szarmata támadás alatt történhetett.

A 3–4. század fordulóján Diocletianus katonapolitikai és közgazgatási átszervezése után a katonaváros népességét elköltöztetik, a város java részét feladják. A romba dőlt épületek helyén egy-egy apróbb helyőrség családjainak temetőjét találjuk. (l. Topál Judit jelentése.)

Az 1995. Vályog utcai ásatások eredményeképpen megrajzolható a 2–3. századi településszerkezet. (32. kép) A katonaváros nyugati széle a Bécsi út – páratlan oldal – Vályog u. páros oldal közti telekhatárok vonalára esik. A Vályog u. 8. telken előkerült út déli szélét a Vályog u. 6. udvara alatt találjuk, pontos szélessége csak később lesz mérhető. Ez az út a Flórián téri legiótábor déli falát kívülről kísérő római út, nyomvonala a Vályog u. 5–7., San Marco u. 76–78., 79–81. sz. telkek alatt húzódik.

A sűrű beépítésű, négyzetes alaprajzú, gazdagabb lakóházak a Vályog utca páros oldalán, és az úttest alatt sorakoznak, a 3. századi hozzáépítések, bővítések átnyúlnak a Vályog u. 11.–13.–15. telkek nyugati

structure was torn down shortly after its construction, and the stones were re-used in new buildings.

A larger economic building built around the middle of the 3rd century (which may have served as a granary, stable or storage facility) completely blocks the crossroads thereby showing that the road running north to south had ceased to function by this time. The east-west road survived as a dead end that ran to the line of the tower. The walls of the economic building had a stone foundation upon which a timber structure rested. At first it had been open to the north but was subsequently closed down on this side as well. The floor was filled up with a thick layer of ground stone. The west end of this building fell beyond the excavation area, while the southern section lay below the the fence of 6 Vályog street. The building was probably destroyed during the 260's as a result of massive Germanian-Sarmatian attacks.

Following the reorganization of military politics and public administration by Diocletianus at the turn of the 3rd and 4th centuries, the population of the Military town was moved and most of the settlement was abandoned. Family cemeteries of small garrisons occupied the place of ruined buildings (see the report by Judit Topál). As a result of excavations in

32. kép

szélére. A portikuszos hosszú házak keleti lezárására egyelőre nincs adatunk, csak a déli épület szélességét figyelhetjük majd meg a jelenleg beépítés alatt álló Vályog u. 3., később pedig majd a Vályog u. 6. telkeken.

A Vályog u. páratlan oldalán, így a Vályog u. 1. és a Vályog u. 13. alatt a római város lakótömbjeinek belső központi udvarait, kertjeit találjuk.

Ez a településszerkezet a 3. század harmincas-negyvenes éveitől kezdve fokozatosan változik meg, ahogy egyre erősödik a határszakaszra irányuló barbár nyomás. Először csak a várostól nyugatra eső katonai területoriumot adják föl, az ide vezető utat megerősítik, majd be is építik.

Vályog street during 1995 the 2nd-3rd centuries settlement structure could be traced (Figure 32).

The western edge of the Military town fell along the line defined by borders between the lots on the odd side of Bécsi street and even side of Vályog street.

The southern edge of the road discovered at 8 Vályog street was identified under the courtyard of 6 Vályog street. Its exact width is yet to be identified. This road is identical with the road running along the southern wall of the legionary fortress which continues under the lots at 5-7 Vályog street as well as 76-78 and 79-81 San Marco street.

A 260-ban elpusztult városrész romjait még elplanírozzák, majd a 3-4. század fordulóján a városszéli út és a hosszú házak helyén már temetkeznek. A Vályog u. 1. központi udvaron viszont egyetlen sír sem fordult elő, ám ugyanaz az éremforralom (Constantinus, Constans, Valentinianus) és leletanyag (33. kép) mint a Vályog u. 8. temető korábbi sírjait kísérte, itt vastag feltöltési rétegből került elő. Elképzelhető, hogy a lakótömbök néhány nagyobb épületét még kijavították, s az

33. kép

udvar a temetések alkalmával szolgálhatott felvonulási tér céljára, vagy pedig az új határvédelmi koncepció jegyében az elplanírozott városrész tudatos, időszakos megtisztításával egy védelmi jellegű szabad sávot létesítettek az immár keletebbre húzódott katonai zóna határán.

Madarassy Orsolya

Densely built, richer dwellings with square ground plans form a row on the even side of Vályog street, below the pavement of the modern road. Additions and expansions from the 3rd century reach the western edge of the lots at 11-13-15 Vályog street. The most eastern of the long houses with porticus structures is unknown at the present stage of investigations. Only the width of the southern building could be observed in lot 3 Vályog street which is under development and subsequently at 6 Vályog street as well. Inner courtyards and gardens of centrally located habitation blocks in the Roman town were found on the odd side of Vályog street (numbers 1 and 13).

This settlement structure gradually changed after the 30's and 40's of the 3rd century AD as Barbarian pressure on the border section intensified. First, the military territory west of the town was abandoned. The road leading there was initially strengthened then built over.

Ruins in this section of town, destroyed in 260 AD, were levelled and burials started occurring at the place of the road near the town's edge and in the place of long houses by the turn of the 3rd-4th centuries. On the other hand, no burial occurred in the central courtyard at 1 Vályog street, while coins (Constantinus, Constans,

Valentinianus) and other artifacts recovered from the thick fill (Figure 33) are almost identical with those which accompanied earlier graves in the cemetery at 8 Vályog street. It is possible, therefore, that some buildings in the larger habitation blocks were restored and the courtyard served as a procession square during the course of burial ceremonies. The other possibility is that as part of a conscious border defense concept the levelled section of town was cleared in order to provide a free zone on the border of the military settlement that withdrew in an eastern direction.

Orsolya Madarassy

Kutatások az aquincumi katonavárostól északra

(Bp. III. ker., Hunor u.)

1994–95. folyamán több helyen végeztünk feltárást, az aquincumi katonaváros északnyugati határának lokalizálására és a terület római kori beépítettségének tisztázására.

A Flórián téri 2-3. századi legiótábort körülvevő katonaváros északnyugati negyedében az úthálózat kialakítását a tábor észak–déli tájolása és a Vörösvári-völgy természetes északnyugat–délkelet irányának váltakozása szabja meg. A kétféle tájolás összehangolásának dinamikája egészen a mai óbudai utcák nyomvonaláig követhető. A mai Vörösvári út a tábor nyugati kapuján (porta decumanaján) kivezető út továbbélése, ezzel párhuzamos a tábor északnyugati sarkából kiinduló út – a mai Hunor utca.

A kérdéses telekhez legközelebb eső ismert római kori objektum a Körte utca–Hunor utca–Raktár utca sarkánál lévő 4. századi sírkápolna (cella trichora), s az azt megelőző katonaváros többperiódusú (2.-3. század) épületmaradványai. Ezek az épületek a mai Hunor utcát megelőző római útra nyíltak, amely a városhatáron kívül is folytatódott.

1994-ben folytattunk régészeti fel-

Research north of the Aquincum Military town

(Budapest District III, Hunor street)

Excavations aimed at the identification of the northwestern border of the Aquincum Military town and the clarification of Roman Period settlement structure in this area were carried out at several points during 1994 and 1995.

The orientation of the road network in the northwestern quarters of the Military town that surrounded the 2nd-3rd century legionary fortress in present day Flórián square as defined by the north-south orientation of the fortress and the naturally changing northwest-southeast direction of the Vörösvár valley. The dynamics of coordinating these two types of orientation can even be observed in the street network of modern day Óbuda. What is known as Vörösvári street today, is actually the descendant of the road that lead out of the fort's western gate (porta decumana). A parallel road that originated at the fort's northwestern corner is today's Hunor street.

The Roman Period feature closest to the lot under discussion here is the 4th century mortuary chapel (cella trichora) built at the corner between Körte, Hunor and Raktár streets and the building remains from the preceding 2nd-3rd century Military town that

tarást a Hunor utca–Hévízi út–Kunigunda utca által határolt területen, az itt épülő lakópark alapozási munkálatai előtt. Az ásatás során kiderült, hogy ez a terület már a katonavároson kívül fekszik, a katonai territoriumon, valószínűleg a katonaságot kiszolgáló mezőgazdasági – állattenyésztő központ funkcionálhatott itt a 2-3. században. A megkutatott terület teljes hosszában a mai Hunor utcára tájolt, palánkfalal bekerített vályog- és kőfalas épületnyomok kerültek elő.

1995 tavaszán a Hunor utca 39.sz. telken folytattunk szondázó jellegű feltárást. Itt ugyanennek a római létesítménynek az öt délről lezáró palánkkerítését sikerült lokalizálni.

Madarassy Orsolya

represent numerous periods. These buildings opened to the Roman road that was the ancestor of Hunor street and which continued outside the town's boundary.

In 1994, archaeological excavations were carried out in the area bordered by Hunor, Hévízi and Kunigunda streets prior to the foundation works of the residential park to be built there. New excavations revealed an area which lay outside the Military town, within the military territory. In all probability it served as a military supply area during the 2nd and 3rd centuries, functioning as a land cultivation or animal keeping center. Traces of buildings made from stone as well as wattle and daub, surrounded by planking, were recovered in the entire length of the excavation area. Their orientation corresponded to that of modern day Hunor street.

During the spring of 1995 survey excavations were carried out at lot 39 in Hunor street. The southern plank fence of the same Roman feature could be localized here.

Orsolya Madarassy

Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárváros és a katonaváros közötti szakaszon

(Budapest III. ker., Szőlőkert 1.)

Újabb értékes adatokkal gazdagodtunk ez évi szondázó jellegű feltárásunk során a limesút nyugati oldalán, az aquincumi polgárváros és a katonaváros közötti területre vonatkozóan. Erről a területről a korábbi feltárások során (34. kép) a következő objektumok váltak ismertté: Benedek Elek utcai temető (KABA M. Budapest régiségei 24 (1976) 421.), Kaszás dűlő – Csikós utcai villa (ZSIDI P. Budapest régiségei 27 /1991/ 143–179.), Kaszás dűlő – Raktárréti temető (ZSIDI P. feltárásai 1978–1986, doktori disszertáció kézirat). A területen továbbá több szondázó jellegű feltárás is folyt (PETŐ M. Budapest régiségei 25 (1984) 275–279.; ZSIDI P. Régészeti Füzetek 1977, 20.).

Ez évi feltárásunkat az tette szükségessé, hogy az F1 Vállalat több ezer négyzetméteres telkét, a Szőlőkert utca–Huszti út–Kunigunda utca közötti részen, felparcellázás után ipari célra kívánják hasznosítani. A terület a tőle délkeletre lévő un. Be-

Studies of Roman Period settlement density between the Civil and Military Towns in Aquincum

(Budapest District III,
1 Szőlőkert street)

Survey excavations carried out on the western side of the limes road in 1995 provided new, valuable data concerning the area stretching between the Civil and Military towns of Aquincum. During the course of previous excavations (Figure 34) the following sites came to light in this region: a cemetery at Benedek Elek street (M. KABA, Budapest Régiségei 24 /1976/ 421), a villa in Kaszás dűlő - Csikós street (P. ZSIDI, Budapest Régiségei 27 /1991/ 143-179) and, a cemetery at Kaszás dűlő - Raktárrét (excavations by P. ZSIDI 1978-1986, manuscript of doctoral dissertation). In addition, several survey excavations were carried out in the same area (M. PETŐ Budapest Régiségei 25 /1984/ 275-279; P. ZSIDI Régészeti Füzetek 1977, 20).

Excavations this year were made necessary by the planned industrial utilization of the several thousand square meters lot owned by the F1 Company between Szőlőkert street,

nedek Elek utcai temető közelsége miatt régészeti védelem alatt áll. Miután eddig konkrét lelet a leendő építkezés helyszínéről nem került elő, valamint feltárás sem történt itt, a hasznosításhoz kapcsolódóan, s a beruházást megelőzően szondázó jellegű feltárást kezdtünk. Ennek célja – a római kori temető kiterjedésének megállapításán túl – a terület rétegvizszoynainak rögzítése és az esetleges római kori beépítettség jellegének meghatározása volt.

A feltárás kutatóárok-rendszerrel történt, melyet a jelenlegi beépítettség is figyelembe véve tűztünk ki. A közel 10000 m²-es területen összesen 8 kutatóárkot húztunk, mintegy 400 m hosszúságban, s átlagosan 3-4 m mélységig. Az árkokban tapasztaltak azt mutatták, hogy a telket teljes kiterjedésében, 1 m-től 2 m-es mélységig legújabb kori építési törmelék fedí. A feltöltés az 1960/70-es években – éppen a régészeti védetség életbe lépésével egy időben – került a mélyen fekvő területre, az akkoriban épülő óbudai lakótelepek építési törmelékeként. A feltöltés alatt újkori humuszos, majd a római kori – kerámiával jelzett – szürke, kissé homokos réteg következett, elsősorban a terület keleti és nyugati részén. Itt az altalaj agyagos, míg a középső, magasan fekvő részen homokos volt. A szintadatok alapján a

Huszi street - Kunigunda street. This area is under archaeological protection because of the proximity of the Benedek Elek street cemetery. Since no concrete finds had been known from the designated construction site and no excavations have ever been carried out there, development was preceded by test excavations. In addition to determining the cemetery's extent, this work was aimed at establishing the stratigraphy in the area as well as appraising the character of possible Roman Period settlement.

Excavations were carried out using a system of test trenches which were laid out with special regard to the present day features of the surface. A total of eight trenches were opened in the approximately 10,000 m² area some 400 m in length and attaining depths of 3-4 m. These trenches showed that the entire lot was covered by modern construction rubble down to a depth of 1-2 m. This fill was spread onto this low lying surface during the 1960-1970's at the time of large scale constructions of housing estates in Óbuda. This time also coincided with the archaeological protection of the area. A humus layer was found below this fill. Even further down, gray slightly sandy Roman Period levels could be identified on the basis of sherds, predominantly in the eastern and western corners of the investigated area. The

feltöltés előtti – így a római kori – felszín is eltért a jelenlegitől. A terület középső része magasabban fektült, s az északkeleti részen egy árok, vagy mélyedés helyezkedett el. (Ha egybevetjük az ásátási felmérések és a múlt századi térképek adatait, akkor valószínű, hogy a most szondázott területtől délre húzódott az ún. Rádl-árok, mely keletrebbre találkozott az Aranyárokkal, majd a Dunába ömlött.)

A római korhoz köthető réteget nem minden árokban jelezte leletanyag. Két olyan felület mutatkozott, amely intenzívebb, hosszabban használt, kiterjedtebb települési objektumra utalt.

Az egyik ilyen terület a középső szondasor keleti részén volt. Itt a római kerámiás réteghez köves, sóderos – megújított – járósínt is társult az árok déli és középső részén. Erre a járósíntre – melynek kiterjedését, irányát nem volt módunkban feltárni – omlott rá egy épület észak–déli irányú kettős kőfala. Az omladékban a kövek között talált, többnyire fehér alapon vörös sávós, valamint lila, sárga, zöld színű növényi ornamentikát mutató falfestménytöredékek az épület reprezentatív jellegére utalnak. Az előkerült – elsősorban kerámia – leletek összetétele, az importáru mennyisége is megerősíti ezt a feltételezést.

subsoil had a higher clay content here, while it was sandier in the lot's higher, central portion. On the basis of geodesic measurements, it appears that the original surface (including that of the Roman Period) was different later modern day levelling. The central part of the area lay at a slightly higher altitude, while a ditch or depression was located in the northeastern section. (Comparing the results of our excavation surveys to last century maps it seems likely that the ditch, the so-called Rádl-árok ran south of the studied area. It joined the ditch called Arany-árok more to the east and finally ran into the Danube river).

Layers potentially associated with the Roman Period were not always accompanied by artifactual material. Remains of major settlement features characterized by possibly intensive, long term use could be identified on two surfaces.

One of these habitation areas was discovered on the eastern side of the central series of test trenches. Layers mixed with Roman Period sherds were associated with a walking surface renewed using stones and gravel in the southern and central section of the test trench. Although the extent and direction of this walking surface could not be identified, it was clear that the stone main walls of a building oriented north-south had collapsed on

A másik bőséges leletanyaggal szolgáló felület a terület nyugati szélén húzott árokban volt. Ebben azonban semmiféle objektum, még beásás nyomát sem találtuk. Ez a leleteket tartalmazó réteg itt még az ezen a területen megszokott 2 m-es mélységnél is lejjebb, 2,5-3 m mélységben volt. A réteg alatt lévő agyagos altalajból folyamatosan szivárgott a talajvíz, mely rövid időn belül a római kerámiát tartalmazó réteget is elérte, s az árok veszélyessé vált. Így a megfigyeléseket nagyon rövid időn belül kellett megtennünk.

Két további ponton számolhatunk római kori objektumokkal, s bár régészeti leletanyag nem került elő belőlük, azonban a környező árkokban tett rétegmegfigyelések alapján a római időszakhoz sorolásuk valószínű. Egyik ilyen objektum egy kelet-nyugati irányú, keskeny és sekély mesterséges árok részlete volt a keleti kutatóárok déli részén. A másik objektum egy kb. 60 cm átmérőjű cölöpköteg (?) helye a középső szondasor nyugati részén.

Az előkerült leletanyag a 2-3. század fordulójától a 3. század végéig terjedő időszakra jellemző (35. kép). A markomann háborúk előtti időszak és a 4. század jellegzetes leleteit nem találtuk. Ez a kronológiai kép megegyezik a területen végzett korábbi feltárások és szondázó jel-

it. Fragments of wall paintings found among the rubble are indicative of this building's representative character. The patterns included red stripes on a white base as well as purple, yellow and green plant ornaments. The hypothesis concerning the building's high status are supported by the composition of predominantly pottery finds and the quantities of imported ware recovered from the debris.

The other surface that provided a wealth of finds was found in the trench opened along the area's western edge. However, neither features nor traces of disturbances could be identified here. The layer bearing artifacts was also located at a greater depth (2.5-3 m) than was usual (approximately 2 m) at this site. Ground water continuously oozed from the clay rich sub-soil below this layer. It soon reached the layer containing Roman Period sherds as well, so that the trench became dangerous. Observations, therefore, had to be made in a very short time.

One may reckon with the appearance of Roman Period features at two additional spots. Although no archaeological finds of dating value were recovered from them, they may be classified within the Roman Period, in all likelihood, on the basis of stratigraphic observation. One of these features was the section of a narrow and

35. kép

legű kutatások eredményeivel. A „temetők sávján” kívül eső terület beépítése, „hasznosítása” elsősorban a markomann háborúk utáni időszakra, nagyjából a 3. századra tehető.

Zsidi Paula

shallow artificial ditch oriented east-west in the southern section of the eastern test trench. The other feature is the imprint of a bunch of posts (?) which was approximately 60 cm in diameter and came to light in the western end of the central set of test trenches.

The material recovered is characteristic of the time interval between the turn of the 2nd and 3rd centuries and the end of the 3rd century (Figure 35). No artifacts from the period preceding the Markomannic wars or characteristic of the 4th century were recovered. This chronological picture corresponds to the results of previous excavations and survey data from this area. The surface that fell outside the “cemetery zone” was probably built in and used for settlement purposes following the Markomannic wars, mostly during the 3rd century.

Paula Zsidi

Hamvasztásos sírok az aquincumi polgárvárosi amfiteátrumtól északra (Bp. III. ker., Zsófia utca 1-3.)

Az aquincumi polgárváros amfiteátrumától északra, a Szentendrei út és a Zsófia utca sarkán építkezéshez kapcsolódó leletmentést folytattunk. A terület régészeti védettsége miatt a dán illetőségű VELUX cég – eredeti elgondolását megváltoztatva – alapíncézetlen épület kivitelezését határozta el.

A kutatás első fázisában, az épülethez vezető közművek árkait szondaként használva, képet kaptunk az addig még nem kutatott terület rétegviszonyairól. Ez egységes képet mutatott az egész – a Szentendrei út szintjéhez képest – mélyen fekvő területen. A vékony (10-20 cm vastagságú) újkori réteg alatt egy 30-40 cm vastag szürke, nagyjából egységes, mindössze néhány római kori kerámiát tartalmazó réteg húzódott, alatta pedig már a homokos altalaj következett. Az árkok átlagos mélysége 70-80 cm volt. A rétegsort több helyen újkori beásás zavarta meg. A metszet alapján a római kori rétegben csak kevés egykorú beásás volt, valamint az északnyugati árokreszen egy cölöplyuk nyomát figyel-

Cremation graves north of the Aquincum Civil town

(Budapest District III, 1-3 Zsófia street)

Rescue excavations were carried out north of the amphitheatre of the Aquincum Civil town in connection with construction work at the corner of Szentendrei and Zsófia streets. In consideration of the archaeological protection of this area, the investing VELUX firm with its Danish affiliation has changed its original plans and decided to erect a building without a basement.

During the first phase of the rescue operations, public utility ditches dug for the building were used as test trenches to create a picture of the stratigraphy of this previously unknown site. A homogeneous picture was obtained in the entire area which lay deeply relative to the level of Szentendrei street. Under the thin (10-20 cm thick) modern layer a 30-40 cm thick gray, more-or-less, homogeneous layer was found which contained but a few Roman Period sherds. This was followed by the sandy subsoil. The mean depth of the ditches was 70-80 cm. The stratigraphy was disturbed by modern digging at several points. On the basis of

hettük meg. Ezeken kívül egyéb településnyom a közműárkokból nem került elő.

Miután azonban a terület a polgárvárosi amfiteátrum közvetlen közelében található, a kutatóárkok-rendszert a keleti telekrészen egy összefüggő felület feltárásával egészítettük ki. A szelvényből (36. kép), mely 12 X 4 m-es, az újkori rétegek alatt kétperiódusú római kori réteget találtunk. A későbbi periódust a szelvény délnyugati felében egy köves szint és négy, egymástól nagyjából egyenlő távolságra lévő cölöplyuk jelezte.

the prepared sections, however, only a few coeval pits were dug into the Roman layer. Traces of a post hole were observed in the northwestern ditch section. Aside from these phenomena no evidence of settlement was observed in the public utility ditches.

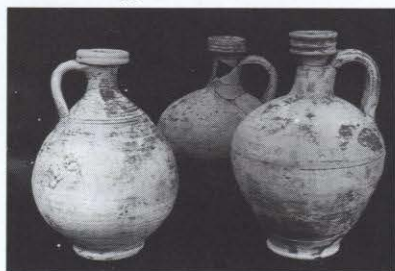
Since, however, this area is located in the immediate proximity of the amphitheatrum in the Civil town, the system of test trenches was completed by opening a contiguous surface in the eastern portion of the lot. In this 12 x 4 m square (Figure 36) a two period

36. kép

Valószínűleg a későbbi periódushoz tartozott egy mesterséges árok is, mely északnyugat-délkeleti irányban szelte át a szelvényt, s metszete trapéz alakú volt.

A korábbi periódushoz tartozik a szelvény északi felében lévő négy hamvasztásos sír. A sírok nagyjából észak-déli irányításúak voltak, s laza csoportot képeztek. A 2. és 3. sír szuperpozícióban helyezkedett el, s fekete hamus betöltésükben némi kalcinált csonton kívül nem volt lelet. Az 1–3. sírok az árok északi oldalán, míg a 4. sír az árok déli részén volt. A sírok szórthamvas rítusúak, erősen faszenes betöltésűek. Az 1. és a 4. sírok tartalmaztak mellékletet (37. kép). Az 1. sírban három festett nyersszínű korsó, egy sötét tál-fazék, s egy vastöredék volt. A 4.

37. kép

sz. sírba két festett kancsót, egy tálát és egy Vespasianus-érmét helyeztek.

A mellékletek és a sírok jelentke-

Roman layer was discovered under the modern strata. The later of the two periods was marked by a layer of stones as well as four largely equidistant post holes in the southwestern corner of the square. It is also likely that the artificial ditch with a trapezoidal cross-section that crossed our square in a northwest-southeast direction also belongs to the later of the two periods.

Four cremation graves discovered in the square's northern half belong to the earlier period. These graves were oriented roughly north to south and formed a loose group. Graves 2 and 3 were superposed on each other. Aside from a few pieces of calcinated bone, their black, ashy fill contained no archaeological finds. Graves 1 to 3 lay on the northern side of the ditch while Grave 4 was located along the southern side. The graves reflect the tradition of scattered inhumations with a massive fill of charcoal. Graves 1 and 4 contained grave goods (Figure 37). Grave 1 contained four painted but raw colored jugs, a gray pot and a piece of fragmented iron. A painted jug and a Vespasianus coin were placed in Grave 4.

On the basis of the grave goods and the mid-2nd century coin

zésének rétegéből származó a 2. század közepére datálható érem alapján a hamvasztásos sírok a markomann háborúk előtti időszakra tehetőek. Nem kizárt, hogy ezek, a polgárváros északi városfalán kívül fekvő és a déli városfalán kívül rögzített hamvasztásos sírok ugyanazt a temetőhorizontot képviselik. A temető megszűnése pedig összefüggésben állhatott a markomann háborúkat követő településszerkezeti változásokkal.

Zsidi Paula

found in the layer of graves, the cremation graves may be tentatively dated to the period that preceded the Markomannic wars. It is possible that cremation graves outside the northern and southern walls of the Civil town represent the same burial horizon. The abandonment of the cemetery may be related to changes in settlement structure that followed the Markomannic wars.

Paula Zsidi

Képjegyzék

1. A Bp. II. Fazekas u. 22. sz. telek (Bp. II. ker., Viziváros)
2. A Bp. II. Fazekas u. 22. sz. telek és a patak Matthey 18. századi térképén (Bp. II., ker. Viziváros)
3. A II. Budaújlak leleteinek és ásatásainak helyszínrajza
4. Madáralakos üvegpalca a 11. sírból (Bp. II. ker., Budaújlak)
5. A 11. sír fibulája (Bp. II. ker., Budaújlak)
6. Az 1. sírkert falában elhelyezett sírkő töredéke *lupa capitolina* ábrázolással (Bp. II. ker., Budaújlak)
7. A 1. sírkert feltárt sírja (Bp. II. ker., Budaújlak)
8. Kör alakú sírkert (Bp. II. ker., Budaújlak)
9. Mellékletek a 3. sírkertből (Bp. II. ker., Budaújlak)
10. Az „opus spicatum” technikával épített fal részlete (Bp. II. ker., Budaújlak)
11. A késő római épület bejárati része nyugatról (Bp. II. ker., Budaújlak)
12. Késő római ház gépi korongvágóval átvágott fala (1996. jan. 18. Bp. II. ker., Budaújlak)
13. Emelésre készítik elő az elvágott faltestet (1996. jan. 30. Bp. II. ker., Budaújlak)

Figure captions

- Figure 1.** District II, Budapest, plot of land at 22 Fazekas street (Viziváros)
- Figure 2.** District II, Budapest, plot of land at 22 Fazekas street and the stream shown on Matthey's 18th century map (Viziváros)
- Figure 3.** Map of the finds and excavations from Budaújlak, District II
- Figure 4.** Bird-form glass rod from Grave 11 (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 5.** Brooch from Grave 11 (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 6.** Gravestone with depiction of *lupa capitolina* placed in the wall of burial ground 1 (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 7.** Excavated grave from burial ground 1 (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 8.** Circular burial ground 1 (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 9.** Grave goods from burial ground 3 (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 10.** Detail from the wall constructed using the “opus spicatum” technique (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 11.** Part of the entrance of a late Roman building as seen from the west (Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 12.** Wall segment of late Roman house wall mechanically cut through by disk blade (January 18, 1996: Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 13.** The transected wall segment is prepared for lifting (January 30, 1996: Budapest District II, Budaújlak)
- Figure 14.** The transected supported wall segment in the storage area next to the

14. Átvágott, kalodázott faltest az Aquincumi Múzeum melletti tároló-területen (1996. febr. 6. Bp. II. ker., Budaújlak)

15. Az 1995. évi ásatások összesítő vázlatja (M:1:1000) (Bp. III., Budaújlak)

16. Középkori ház falának alapárka, balra középkori veremmel (Bp. III. Budaújlak)

17. Kr. u. 2. századi beásás (ház?) alapárka, előtérben a római kút szondájával (Bp. III., Budaújlak)

18. Kr. u. 2. századi római kút szondája, aljában fahordó maradványai (Bp. III., Budaújlak)

19. Edényégető kemence (Bp. III., Budaújlak)

20. Római agyagtároló verem

21. Hamvasztott sír (19. objektum) és leletei (Bp. III., Budaújlak)

22. Válogatás a 20. objektum (hamvasztott sír) leleteiből: amfora alakú edények és üvegedény (Bp. III., Budaújlak)

23. A késő római út déli árkában talált csontváz (Bp. III., Budaújlak)

24. Egymásra dobált csontvázak a késő római út mellett (Bp. III., Budaújlak)

25. Kenyérsütő kemence (Bp. III. ker., Bécsi út 60.)

26. Bronzmécses az egyik sírból (Bp. III. ker., Bécsi út 60.)

Aquincum Museum (February 6, 1996: Budapest District II, Budaújlak)

Figure 15. The summary outline of excavations in 1995 (1: 1000) (Budapest District II, Budaújlak)

Figure 16. Wall foundation ditch of Medieval house with Medieval storage pit to its left) (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 17. Dug -in foundation ditch (house?) from the 2nd century A.D. with a sounding from a Roman well in the foreground (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 18. Sounding of 2nd century AD Roman well with remains of wooden barrel at the bottom (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 19. Kiln (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 20. Roman pit for storing clay (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 21. Cremation burial (feature 19) and grave goods (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 22. Selection of grave goods from feature 20 (cremation burial): amphora-form vessels (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 23. Skeleton found in the southern ditch of the late Roman road (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 24. Skeletons thrown on top of each other beside the late Roman road (Budapest District III, Budaújlak)

Figure 25. Bread baking oven (Budapest District III, 60 Bécsi street)

Figure 26. Bronze oil lamp from one of the graves (Budapest District III, 60 Bécsi street)

Figure 27. Detail of water channels from

27. Vízvezeték részlete a katonaváros nyugati temetőjében (Bp. III. ker., Kecské u.)

28. Fiatal bennszülött nő sírja (Bp. III. ker., Kecské u.)

29. Edény- és ékszermellékletek (Bp. III. ker., Kecské u.)

30. Publius Aelius Verinus, a II. Adiutrix (segítő) legio századosa által a mindenható Jupiternek állított oltárkő (Bp. III. ker., Kecské u.)

31. Fiatal férfi csontváza, lábánál üvegpohár és agyagkancsó (Bp. III. ker., Vályog u.)

32. A katonaváros település-szerkezete a Vályog utcában (Bp., III. ker.)

33. Bronz gyűrű gemmával, Szeléné a hold istennője kétfogatú kocsiján (Bp. III. ker. Vályog u.)

34. Helyszínrajz a limesút nyugati oldalán végzett feltárások és szondázó jellegű kutatások feltűntetésével (Bp. III., Aquincum)

35. Kerámialeletek a limesút nyugati oldaláról, a polgárváros és a katonaváros közötti szakaszon (Bp. III., Aquincum)

36. Helyszínrajz az ásatás feltűntetésével (Bp. III. ker., Aquincum)

37. A hamvasztásos sírok mellékletei (Bp. III. ker., Aquincum)

the western cemetery of the Military town (Budapest District III, Kecské street)

Figure 28. Grave of a young aboriginal woman (Budapest District III, Kecské street)

Figure 29. Vessel and jewelry grave goods (Budapest District III, Kecské street)

Figure 30. Altar stone raised to all-powerful Jupiter by Publius Aelius Verinus, centurion in the II Adiutrix (auxiliary) (Budapest District III, Kecské street)

Figure 31. Skeleton of a young man with a glass beaker and clay pitcher by his feet (Budapest District III, Vályog street)

Figure 32. The settlement organization of the Military town on Vályog street (Budapest District III)

Figure 33. Bronze ring with gemma depicting Luna, goddess of the moon, driving a two horse chariot (Budapest District III, Vályog street)

Figure 34. Map showing the locations of excavations and research soundings on the western side of the limes road (Budapest District III)

Figure 35. Ceramic finds from the western side of the limes road in the section between the Civil and Military towns (Budapest District III)

Figure 36. Map showing location of excavations (Budapest District III)

Figure 37. Grave goods from cremation burials (Budapest District III)

Az Aquincumi Múzeum 1995. évi leletmentéseit az alábbi intézmények illetve cégek kezdeményezésére és anyagi támogatásával végezte

The 1995 reascue excavations of the Aquincum Museum were carried out on the initiative and with the financial support of the following institutions and companies:

Budapest II. ker., Fazekas u. 22. szám alatt épülő ház lakóközössége
(Bp. II., Fazekas u. 22.)

Bp. III. ker., Vályog u. 8. szám alatt épülő ház építőközössége
(Bp. III., Vályog u. 8.)

BUVÁTI Budapesti Városépítési Tervezési Iroda Rt.

– Budapest, Városház u. 9-11. (Bp. II., Lajos u. 4-6.–Cserfa u.–Bécsi út 3.)

DOM Építőipari Részvénytársaság – H-7100 Szekszárd, Tinódi u. 9.
1056 Budapest, Irányi u. 17. (Bp. II. Lajos u. 4-6.–Cserfa u. – Bécsi út 3.)

**F-1. VAGYONKEZELŐ, BERUHÁZÓ és FEJLESZTŐ
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG** –

Budapest XI., Bánk bán utca 17. (Bp. III., Szőlőkert utca 1.)

GALIMPEX KFT – H-1112 Budapest, Hegyalja út 118/b.
(Bp. III. Bécsi út 60.)

HOLLÓS Bt. – H-1026 Budapest, Radna u. 12. (Bp. III. Bokor utca 23–25.)

Magasépítési Kft. – H-1033, Budapest, Hévízi út 6/c. (Bp. III. Vályog u. 1.)

Makona Építész Tervező és Vállalkozó Kft. – H-1011 Budapest, Szilágyi
Dezső tér 6. (Bp. III. Kecse u. 25.)

Óbuda-Újlak Kft. – H-1035 Budapest, Hunor u. 20/b..

Terézvárosi Épülettervező Kft. 1031. Bp. Víznyelő u. 6.
(Bp. III. Vályog u. 13.)

VELUX FERBAU Fertődi Építőkomponens Kft. – H-1075 Budapest,
Rumbach Sebestyén u. 15/a. (Bp. III. Zsófia u. 1-3.)

VENBUDA – H-1051 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 12.
(Bp. III. Lajos u.–Nagyszombat u.)

VENTURA VÁLLALKOZÁSI ÉRTÉKESÍTÉSI ÉS BEFEKTETÉSI KFT.
H-1113, Budapest, Vincellér u. 39/a.

A múzeum tevékenységét támogatja a:

Permanent sponsors of the
Aquincum Museum

VOLKSWAGEN Óbudai Autójavító Kft. – H-1033 Bp. Mozaik u.1-3.

WESTEL Rádiótelefon Kft. – H-1111 Budapest, Karinthy Frigyes út 21. Bp.
III. ker. Huszti út 22.

